

Samenspel tussen Economie, Wetenschap en Innovatie voor een betere samenleving

N°6

review

Magazine van het departement Economie, Wetenschap en Innovatie | Januari 2009

Lage landen, hoge toppen

Vlaamse overheid

Inhoud

Welkom: De taalromantiek voorbij	3
Vanuit Vlaanderen: Vermijden, aanpassen of lijden?	4
Beleid in de praktijk: Lagere CO₂-uitstoot, met dank aan het benchmarkingconvenant	6
Vanuit Europa: Europese topclusters: cruciaal voor topregio Vlaanderen	8
Internationale studies: Vrouwelijke starters: bescheidener maar gelukkiger!	10
Focus op: We spreken een andere taal	12
Voor het voetlicht: Het Instituut voor Tropische Geneeskunde	13
Nader uitgespit: Samenwerking tussen Vlaanderen & Nederland in wetenschap en innovatie	16
Nieuwe wetgeving: Het grote W&I-decreet	19
Centraal thema: Nederland en Vlaanderen: samen naar een topregio	20
Centraal thema: ELAt als topkenniseconomie	23
Centraal thema: Naar een duurzame sociaal-economische ontwikkeling van de Vlaams-Nederlandse grensregio	24
Centraal thema: HOLST Centre: samen slimmer en sterker	26
Centraal thema: Drie landen, één taalbeleid	28
Centraal thema: Sprakmakende en betekenisvolle technologie	30
Centraal thema: De TST-Centrale: voor het behoud van digitaal Nederlandstalig onderzoeksmateriaal	33
Gesprek met: Onze Vlaming in Den Haag	34
Centraal thema: Vlaams-Nederlandse samenwerking in het Zeewetenschappelijk Onderzoek	38
De Steunpunten Beleidsrelevant Onderzoek: Vlaams Steunpunt Buitenlands Beleid: Vlaanderen en zijn grote buitenland	39
Samengevat: Het nieuwe Benelux-Verdrag: wat zit erin voor Vlaanderen?	42
Column: De Lage Landen	45

COLOFON

EWI-Review: Viermaandelijks tijdschrift over Economie, Wetenschap & Innovatie – 2de jaargang, 3de nummer: EWI-Review is een uitgave van het departement Economie, Wetenschap en Innovatie van de Vlaamse overheid.

Redactieadres: Afdeling Strategie en Coördinatie, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Koning Albert II-laan 35, bus 10, B-1030 Brussel, België. Tel.: 02/553 59 80 - Fax: 02/553 60 07 - www.ewi-vlaanderen.be - info@ewi.vlaanderen.be.

Verantwoordelijke uitgever: Veerle Lories

Redactie: Peter Spyns (hoofredacteur), Emmelie Tindemans (eindredactrice), Margot Bollen, Yves Govaert, Marleen Verleysen.

Redactieraad: Pierre Verdoodt (redactieraadvoorzitter), Peter Bakema, Pascale Dengis, Veerle Lories, Tom Tournicourt.

Werken mee aan dit nummer: Peter Bakema, Ilse Boeykens, Lut Bollen, Karel Boutens, Erwin Dewallef, Kathleen D'Hondt, Karen Haegemans, Rudy Herman, Veerle Lories, Peter Spyns, Monica Van Langenhove, Wim Winderickx.

Gastauteurs: Johan Bogaert, Philippe De Lombaerde, Karel Goossens, Martin Hinoul, David Grzegorzewski, Liselot Ledene, Annick Schramme, Barbara Tieleman, Linde van den Bosch, Laura van Eerten, Maarten Vidal.

Taalnazicht: Com&Co – www.comco.be.

Opmaak en druk: New Goff – www.newgoff.be.

Verantwoording: EWI-Review verschijnt in het Nederlands en het Engels. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na toestemming van het departement EWI. EWI en de bij deze uitgave betrokken redactie en medewerkers aanvaarden geen aansprakelijkheid voor gevolgen die zouden kunnen ontstaan uit het gebruik van de in deze uitgave opgenomen informatie.

Abonnement: Wilt u EWI-Review in de toekomst nog ontvangen? Vraag dan uw gratis abonnement aan door een mail met uw contactgegevens te sturen naar info@ewi.vlaanderen.be. Uw reacties of suggesties zijn ook steeds welkom op www.ewi-vlaanderen.be/review.

De taalromantiek voorbij

Heeft de uitspraak van de Nederlandse minister van Financiën tijdens de perikelen rond Fortis de relatie tussen België en Nederland wat eigenzinnig en eenzijdig oranje ingekleurd? Niet echt, zo blijkt uit dit nummer met als thema de Vlaams-Nederlandse samenwerking.

Het voorval illustreert treffend dat de naïeve romantiek van twee historisch (taal-)verbonden volkeren al lang is bijgezet in het museum. Geen Oost-Europese Eurosongtoestanden met (vermeend of echt) wederzijds favoritisme in de Lage Landen, maar zakendoen op het scherp van de snee. Het motto? Waar er gemeenschappelijke belangen zijn of kunnen gecreëerd worden, deze exploiteren; waar ze er niet zijn, elk zijn eigen weg zoeken. Samen kandidaat zijn voor de organisatie van de wereldbeker voetbal, betekent niet dat beide landenploegen geen rivalen meer zijn.

En is dit eigenlijk zo verbazingwekkend? Gaat het er in de francophonie amicaler aan toe? Kreeg België meer gedaan van Frankrijk voor Fortis of Dexia? Of wat in ons eigenste Vlaanderen? Wie koopt nog veel in bij de buurman-kruidenier als de prijzen in de verre supermarkt lager liggen? Zeker als de inzet hoog is, worden er geen cadeaus uitgedeeld.

Wat telt, is dat twee partijen met elkaar op gelijkwaardige basis onderhandelen over gemeenschappelijke belangen, een akkoord afsluiten waar beide zich kunnen in vinden, en vervolgens dat akkoord loyaal uitvoeren. In dit nummer komen voldoende voorbeelden aan bod die aantonen dat de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland voor beide partijen een meerwaarde biedt. Denk maar aan de interregiosamenwerking (p. 24), de werkzaamheden rond taal- en spraaktechnologie voor het Nederlands (p. 28 e.v.) en de zeewetenschappen (p. 38).

Het belang van de Vlaams-Nederlandse samenwerking wordt geïllustreerd door de ondertekening van een (hernieuwde) intentieverklaring en het instellen van een stuurgroep om de concrete samenwerking in een aantal domeinen aan te zwengelen en op te volgen (p. 20). Vandaar ook de keuze om de vorige en huidige Vlaamse vertegenwoordiger in Den Haag aan het woord te laten (zie p. 34).

Ook nu weer ontbreekt een steunpunt voor beleidsrelevant onderzoek niet (p. 39). Verder wordt het Tropisch Instituut in het zonnetje gezet (p. 13), is er aandacht voor vrouwelijke bedrijfsleiders van startende bedrijven (p. 10), wetgeving (p. 6 en p. 19) en het Europees clusterbeleid (p. 8). De column sluit dit nummer af door op een ludieke wijze enkele gelijkenissen en verschillen tussen Vlamingen en Nederlanders in de verf te zetten (p. 45).

Veel leesplezier.

*Peter Spyns,
Hoofdredacteur*

Vermijden, aanpassen of lijden?

Langzaam maar zeker groeit het besef dat de invloed van de mens op onze leefomgeving veel groter is dan oorspronkelijk gedacht. Het milieu blijkt niet de onuitputtelijke buffer. De klimaatveranderingen worden zo duidelijk, dat actie ondernemen dringend wordt. Anders is onze beschaving in gevaar.

Het is nooit te laat om iets te veranderen. Dit kan en moet op twee manieren. Enerzijds zetten we maximaal in op het vermijden van de klimaatveranderingen (mitigatie). Anderzijds kunnen de fouten uit het verleden niet meer volledig teruggeschroefd worden. Daarom passen we ons aan aan deze klimaatveranderingen (adaptatie). En in feite is er nog een derde keuze: lijden. Deze laatste keuze maken we als we blijven palaveren en wachten op wat zal gebeuren.

Veranderen is een noodzaak

Dit alles weten we voornamelijk dankzij de laatste Nobelprijswinnaar: het International Panel on Climate Change¹ (IPCC). Dit is een samenwerking van de World

Meteorological Organisation² (WMO) en het milieuprogramma van de Verenigde Naties³ (UNEP). Samen met honderden kritische specialisten, wetenschappers en beleidsmensen van over de hele wereld tonen zij objectief en duidelijk aan wat de invloed van menselijke oorsprong is op het klimaat. Daartoe hebben zij alle gekende bronnen onderzocht, kritisch bekeken en samengevat in het 'assessment report'. De besluiten van deze samenwerking zijn ernstig: onze uitstoot van schadelijke stoffen moet dringend én fundamenteel wijzigen.

Samenwerken evenzeer

Zowel vanuit de particuliere als vanuit de publieke sector bestaat gelukkig de

wil om er iets aan te doen. De enorme bedrijfsinvesteringen voor uitstootreductie zijn veelbetekend. En vele bedrijven blijken maatregelen te nemen – hoe klein ze ook lijken – om zich aan het veranderende klimaat aan te passen.

Het klimaatdossier behoort in België tot een gedeeld takenpakket. De federale overheid beschikt over belangrijke beleidsinstrumenten inzake fiscaliteit en productbeleid. De gewesten zijn bevoegd voor het beleid inzake rationeel energiegebruik, hernieuwbare energie, milieuwetgeving en vele klimaatrelevante aspecten uit de domeinen mobiliteit, woonbeleid en landbouw. Efficiënt klimaatbeleid vergt een continue afstemming tussen federale en gewestelijke

beleidsinitiatieven, zodat ze kosten- en middelen efficiënt kunnen samenwerken aan de Belgische reductiedoelstelling. In 2002 ondertekenden de federale overheid en de gewesten daarom een samenwerkingsakkoord. Het voorziet in de oprichting van een nationale klimaatcommissie (NKC), samengesteld uit vertegenwoordigers van de betrokken regeringen en ondersteund door een permanent secretariaat. Deze commissie staat in voor de interne coördinatie en evaluatie van het nationaal klimaatplan en fungeert als aanspreekpunt.

Een Vlaams klimaatplan

Het Vlaamse klimaatbeleidsplan kadert binnen de internationale inspanningen om enerzijds de klimaatverandering te bestrijden via de emissiereductie van broeikasgassen en anderzijds de aanpassing aan een aantal onvermijdelijke effecten voor te bereiden. Het klimaatbeleid heeft een invloed op diverse beleidsdomeinen. Daarom richtte de Vlaamse Regering de Taskforce Klimaatbeleid Vlaanderen op. Ze telt vertegenwoordigers van verschillende kabinetten, administraties en openbare instellingen, bevoegd voor een ruim aantal domeinen: leefmilieu, energie, ontwikkelingssamenwerking, wetenschapsbeleid en innovatie, economie, landbouw, huisvesting, overheidsgebouwen, mobiliteit, externe betrekkingen, welzijn en ruimtelijke ordening.

De Taskforce voert volgende taken uit:

1. de voorbereiding, ontwikkeling en uitvoering van een proactief Vlaams klimaatbeleid voor de broeikasgassen die opgenomen zijn in het Kyoto-protocol;
2. de procesmatige opvolging en bijsturing – in functie van de specifieke noden van Vlaanderen – van de opmaak en uitvoering van een Nationaal Klimaatplan;
3. de rapportering van de vooruitgang aan de Vlaamse Regering op basis van betrouwbare monitoring;
4. de voorbereiding van het Vlaamse beleidsstandpunt over het nationaal en internationaal klimaatbeleid.

Onder de Taskforce Klimaatbeleid werden verschillende werkgroepen opgericht om een aantal specifieke materies verder uit te werken. Zo zijn er werkgroepen rond de inzet van flexibele mechanismen⁴; de verfijning van de emissie-inventaris; de bepaling van de kosten-effectiviteit en de voorbereiding van Vlaanderen op het klimaatbeleid na 2012. De lessen en uitdagingen uit het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2002-2005

en de voortgangsrapporten waren belangrijke bouwstenen voor het tweede Vlaams Klimaatbeleidsplan (VKP).

Dit is een strategisch beleidsplan met acties in alle relevante Vlaamse bevoegdheidsdomeinen. Tien thema's bundelen de maatregelen uit het tweede VKP: vijf sectorale thema's geven globaal het streefdoel weer rond klimaatvriendelijke en duurzame mobiliteit, rationeel energiegebruik, duurzame en koolstofarme energievoorziening, industrie en duurzame landbouw en bossen. Vijf horizontale ondersteunende thema's handelen over onderzoek en innovatie, sensibilisatie, flexibiliteitsmechanismen, de voorbeeldrol van de overheid en de aanpassing aan de klimaatverandering.

Ook Europa doet mee

Een van de voortrekkers van de reacties op de klimaatveranderingen is de Europese Unie. Deze onderzocht als een van de eerste grote mogendheden hoe we de oorzaken van de klimaatveranderingen kunnen verminderen. Daarnaast voerde de EU al verschillende afzwakkende maatregelen door. Maar het wordt duidelijk dat we – zelfs met zware inspanningen – niet alle klimaatveranderingen veroorzaakt door de mens kunnen terugdraaien. Daarom heeft de EU in 2007 ook de kaart getrokken van de adaptatie aan de klimaatveranderingen.

In een groenboek 'Aanpassing aan klimaatverandering in Europa – mogelijkheden voor EU-actie' werd gevraagd naar onze mening over hun ideeën. De resultaten van die bevraging komen terecht in een witboek. Uiteindelijk zal dit witboek de basis leggen voor de wettelijke bepaling en regels, die de Europese Commissie ons zal opleggen.

*Johan Bogaert en Liselot Ledene,
Departement Leefmilieu,
Natuur en Energie (zie ook www.lne.be)*

1 <http://www.ipcc.ch>.

2 http://www.wmo.int/pages/index_en.html.

3 <http://www.unep.org>.

4 EWI-Review 3 (2): 54.

Lagere CO₂-uitstoot, met dank aan het benchmarkingconvenant

Het streven naar een efficiënt energiegebruik groeide sinds de jaren 70 uit tot een essentieel onderdeel van het energie- en klimaatbeleid van de geïndustrialiseerde landen. In Vlaanderen vermindert de CO₂-uitstoot aanzienlijk, mede dankzij het benchmarkingconvenant voor de energie-intensieve industrie.

Al na de energiecrises van 1973 en 1979 lanceerden verschillende geïndustrialiseerde landen energiebesparingsprogramma's. Het Raamverdrag inzake klimaatverandering van de Verenigde Naties (1992) gaf een totaal nieuwe impuls aan het klimaat- en energiebeleid. Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) van de Verenigde Naties toonde aan dat de menselijke activiteit medeverantwoordelijk is voor de sterke toename van broeikasgassen – waarvan koolstofdioxide (CO₂) het belangrijkste is – in de atmosfeer. De 186 landen die zich aansloten bij het Raamverdrag, waaronder België in 1996, gaven aan de strijd tegen de opwarming van de aarde te willen aangaan.

Naar duurzame economische ontwikkeling

Essentieel hierin is een duurzame economische ontwikkeling, waarbij de industrielanden een voortrekkersrol opnemen. De doelstellingen van het Raamverdrag werden in de volgende jaren uitgewerkt in opeenvolgende conferenties, waarvan de Kyoto-conferentie van 1997 de meest bekende is. In het Kyoto-protocol werden kwantitatieve verbintenissen vastgelegd voor de reductie van de uitstoot van broeikasgassen. België – respectievelijk Vlaanderen – verbond zich ertoe om de uitstoot met 7,5 % – respectievelijk 5,2 % – te verminderen in de periode 2008-2012, tegenover het basisjaar 1990.

Noch voor België, noch voor Vlaanderen is deze doelstelling een gemakkelijke opgave. Economische groei gaat immers altijd gepaard met een stijgend energieverbruik. De energie-intensieve industrie is bovendien een belangrijk onderdeel van onze Belgische economie. Ze creëert maar liefst 40 % van onze industriële toegevoegde waarde: 10 % hoger dan het gewicht van de energie-intensieve industrie in bijvoorbeeld Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië. Daarenboven werden in de eerste helft van de jaren 90 in Vlaanderen belangrijke nieuwe installaties gebouwd.

Eigen engagement eerst

De Vlaamse overheid besliste om geen absolute uitstootplafonds op te leggen, noch een gelijke procentuele vermindering voor de energie-intensieve bedrijven door te voeren. Ze verkoos een objectief systeem uit te werken, om zo de groeikansen van de bedrijven te vrijwaren. Daarom koos men voor het systeem van benchmarken, zoals ook reeds in Nederland in voege is. De Vlaamse Re-

gering keurde op 29 november 2002 het benchmarkingconvenant over energie-efficiëntie voor de energie-intensieve industrie goed.

Het benchmarkingconvenant is een vrijwillige verbintenis tussen de Vlaamse overheid en de energie-intensieve bedrijven⁵, die eenmaal aangegaan wel juridisch bindend is. Bedrijven of vestigingen die toetreden tot het convenant engageren zich om de energie-efficiëntie van hun procesinstallaties op wereldtopniveau te brengen en/of te behouden tegen uiterlijk 2012. Het bedrijf laat hiervoor een benchmarkstudie uitvoeren, waarbij de energie-efficiëntie van de procesinstallaties getoetst wordt aan vergelijkbare installaties op wereldtopniveau of regioniveau. Vervolgens stelt het bedrijf een energieplan op met maatregelen om de afstand tot de wereldtop blijvend te overbruggen tegen uiterlijk 2012, rekening houdend met de verbetering van het wereldtopniveau in de tussenliggende periode. Energie-efficiëntiemaatregelen zijn – naast energiebesparingsprojecten in het productieproces zelf – ook het efficiënter gebruik van grondstoffen (minder afval) en het beter benutten van nutsvoorzieningen (bijvoorbeeld via warmtekraftkoppeling⁷).

Voordelen en opvolging

In ruil hiervoor belooft de Vlaamse overheid geen bijkomende maatregelen op te leggen die gericht zijn op energiebesparing of CO₂-reductie, zoals taken of emissieplafonds. Ook belooft ze alles in het werk te stellen om de convenantbedrijven vrij te stellen van verplichtingen opgelegd door de Belgische of Europese overheden. De convenantbedrijven kunnen genieten van een gedeeltelijke of gehele vrijstelling van accijnzen op energieproducten en elektriciteit; en van degressiviteit in de federale bijdrage op elektriciteit. De bedrijven of vestigingen die aan de verplichtingen van het benchmarkingconvenant voldoen, krijgen op basis van hun energieplan de emissierechten toegewezen die vereist zijn om te voldoen aan de Europese richtlijn inzake emissiehandel⁸. Bovendien richt de Vlaamse Regering aanvullende Vlaamse steun voor de bevordering van energie-efficiëntie in eerste instantie op de ondernemingen die tot het convenant zijn toegetreden. Zo kunnen bedrijven – die tot de doelgroep behoren – enkel een ecologiepremie⁹ aanvragen indien ze daadwerkelijk toegetreden zijn tot het convenant.

De Commissie Benchmarking is de stuurgroep die de algemene coördinatie verzorgt en de voortgang van het convenant

controleert. Ze is samengesteld uit vertegenwoordigers van de Vlaamse minister bevoegd voor Leefmilieu en Energie, de minister bevoegd voor Economie¹⁰ en van de toegetreden sectororganisaties. De Commissie publiceert jaarlijks een verslag over de resultaten van het convenant. Het verificatiebureau Benchmarking Vlaanderen is als onafhankelijke instantie verantwoordelijk voor de correcte uitvoering van het convenant.

Positieve resultaten

Eind 2006 waren 187 bedrijven en/of vestigingen uit diverse industriële sectoren¹¹ aangesloten bij het benchmarkingconvenant. Deze bedrijven vertegenwoordigen meer dan 80 % van het industriële energieverbruik in Vlaanderen. In 2002 (de referentiedatum van het convenant) was de energie-efficiëntie van de convenantbedrijven reeds 10,2 Petajoule beter dan de wereldtop en deze verbeterde verder in de volgende jaren. In 2006 is de energie-efficiëntie van de Vlaamse convenantbedrijven 15,8 Petajoule beter dan de wereldtop. De totale CO₂-reductie – rechtstreeks via het brandstofverbruik en onrechtstreeks via het elektriciteitsverbruik – in 2006 was 1,96 miljoen ton.

Via het benchmarkingconvenant wordt de energie-efficiëntie van de Vlaamse energie-intensieve industrie getoetst in een internationaal kader. Dankzij een verminderde CO₂-uitstoot draagt het convenant effectief bij tot het klimaatbeleid. Zo blijft er nog ruimte over voor duurzame ontwikkeling, innovatie en groei in de geglobaliseerde en competitieve wereld van vandaag.

*Lut Bollen,
Afdeling Ondernemen en Innoveren*

5 Bedrijven of vestigingen met een energieverbruik van minimum 0,5 Petajoule (1 PJ = 1015 J) op jaarbasis en per vestiging kunnen toetreden tot het benchmarkingconvenant.

6 De energie-efficiëntie wordt uitgedrukt in specifiek energieverbruik (energieverbruik in Petajoule per eenheid product).

7 Warmtekraftkoppeling (WKK) is de gelijktijdige, gecombineerde productie van warmte en elektriciteit. Het grote voordeel van WKK is dat de gebruikte brandstof veel beter benut wordt.

8 EWI-Review 2 (2): 38.

9 EWI-Review 2 (2): 42 – 43.

10 De vertegenwoordigers van de minister van Leefmilieu en Energie en van de minister van Economie komen uit de bevoegde administraties, met name het departement Leefmilieu, Natuur en Energie, het Vlaams Energieagentschap en het departement Economie, Wetenschap en Innovatie.

11 Chemie, Raffinaderijen, Staal, Papier, Voeding, Metaal, Textiel, Keramisch, Hout, Glas, Zand.

Europese topclusters: cruciaal voor topregio Vlaanderen

Met het toekomstplan Vlaanderen in Actie¹² stelde Vlaanderen de ambitie voor om met duurzaam beleid tegen 2020 aansluiting te vinden bij het selecte clubje van Europese topregio's. De internationalisering van het Vlaamse bedrijfsleven, in het bijzonder van de kmo's, dringt zich op. Dit betekent niet alleen concurreren over de grenzen heen, maar ook – en misschien nog meer – samenwerken.

Een *cluster*? Een verband tussen meerdere entiteiten – private en vaak ook publieke – die op bepaalde gebieden concurreren, maar tegelijk ook samenwerken met als doel het concurrentievermogen van iedere deelnemer te versterken. Clusters kunnen gericht zijn op onderzoek en technologische ontwikkeling, of op de gezamenlijke inkoop van grondstoffen. Door bepaalde diensten centraal te organiseren, kunnen de deelnemers zich maximaal op hun kernactiviteit toespitsen. Clusters staan erom bekend het innovatiepotentieel van de deelnemers te versterken. Ze hebben dus een positieve invloed op het concurrentievermogen van de deelnemers. *Clusterinitiatieven* beogen clustervoordelen te versterken. Via een *clusterbeleid* kan de overheid ervoor kiezen om regionale voordelen te versterken door clusterinitiatieven te ondersteunen.

Vlaamse clusterinitiatieven

Vlaanderen telt verschillende clusterinitiatieven, zij het onder diverse noemers.

Het VIB¹³ en IMEC¹⁴ zijn strategische onderzoekscentra die sinds dag en dauw ondersteund worden binnen het Vlaamse innovatiebeleid. Ze gaven aanleiding tot gerenommeerde en internationaal actieve clusters op het gebied van biotechnologie en micro-elektronica & ICT. Deze laatste wordt sinds enkele jaren structureel geschraagd via het Interdisciplinair Instituut voor de Breedbandtechnologie (IBBT¹⁵). Een vierde strategisch onderzoekscentrum is het VITO¹⁶, waarmee Vlaanderen zich onder de koplopers inzake duurzame energie- en milieutechnologieën wil profileren.

Waar de strategische onderzoekscentra voortvloeien uit een bewuste beleidskeuze van de overheid (*top-down*), resulteren competentiepolen veeleer uit een feitelijke economische situatie (*bottom-up*). Aan de hand van Vlaamse competentiepolen ondersteunt de Vlaamse Regering onder meer samenwerkingsverbanden binnen de voedingsindustrie (Flanders' Food¹⁷), de automobielsector (Flanders' Drive¹⁸) en

de logistieke sector (Vlaams Instituut voor de Logistiek¹⁹). De aandacht gaat hierbij niet enkel naar technologische innovatie. Minstens even belangrijk zijn niet-technologische vernieuwingen die leiden tot een verhoogde efficiëntie zoals proces- en managementinnovatie. Efficiëntieverhogingen leiden immers tot kostenbesparingen, die de concurrentiepositie versterken. Ook al hebben kennis en innovatie als doorslaggevend element voor het concurrentievermogen de fakkel overgenomen van productiviteit, toch blijft ook deze factor van groot belang.

Internationale oriëntatie

In België zijn het in hoofdzaak bedrijven uit het Vlaamse Gewest die deelnemen aan clusterinitiatieven, zoals binnen EUREKA²⁰. Niet zelden zijn deze bedrijven reeds actief in een Vlaamse cluster. Veel van de clusterinitiatieven besteden overigens aandacht aan het smeden van internationale samenwerkingsverbanden. Tot de internationaal meest actieve clusters in Vlaanderen

behoren zonder twijfel de biotech-cluster en ICT-cluster, die zijn ontstaan rond het VIB en IMEC. Beide kunnen gerust tot de wereldtop worden gerekend en genieten een groot internationaal aanzien in hun vakgebied.

Vlaamse bedrijven en clusterinitiatieven moeten aangemoedigd worden om actief deel te nemen aan Europese, grensoverschrijdende clusterinitiatieven. De versterking van de internationale dimensie van het Vlaamse innovatie-instrumentarium – zoals aanbevolen in het rapport Soete²¹ – kan worden beschouwd als noodzakelijke finetuning om deze uitdaging met succes het hoofd te bieden. Immers, het realiseren van de generieke doelstelling van Vlaanderen in Actie – zich tegen 2020 met succes kunnen meten met de Europese en mondiale topregio's – zal voor een groot deel afhangen van de mate waarin onze bedrijven en onderzoeksinstituten succesvol grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden uitbouwen. In een dergelijke context kunnen de troeven van Vlaanderen als regio maximaal benut en verder versterkt worden. Dat valt ook op te maken uit de mededeling van de Commissie van 17 oktober 2008 over het creëren van Europese clusters van wereldklasse.

Kwaliteitsvol clusterbeleid

Europa telt een paar duizend clusters. Maar nauwelijks een fractie van deze clusters kunnen zich meten met concurrerende clusters op mondiaal niveau. Daar wil de Commissie iets aan doen door uitmuntendheid (*excellence*) na te streven op alle niveaus.

Op bedrijfsniveau zullen nieuwe Europese initiatieven grensoverschrijdende samenwerking ondersteunen. De Commissie richt

pilotprojecten bewust op zes groeimarkten. Eerder dit jaar identificeerde zij e-gezondheid, beschermend textiel, duurzaam bouwen, recyclage, bio-producten en hernieuwbare energie.

Op het vlak van clusterbeheer stelt de Commissie maatregelen voor die de werking van clusterorganisaties moeten verbeteren en professioneler maken. Concreet wordt onder meer gedacht aan de erkenning van clusterbeheer als nieuw beroep met daaraan verbonden kwaliteitseisen.

Op beleids- en programmaniveau moedigt de Commissie de lidstaten aan om nauwer samen te werken. Zij zal de uitwisseling van goede praktijkvoorbeelden en beleidservaringen ondersteunen. De lidstaten moeten de bestaande clusters in kaart brengen. Bij het uittekenen van hun clusterbeleid dienen ze in het bijzonder rekening te houden met de specifieke kenmerken van kmo's, opdat deze maximaal aan clusters deelnemen. Aansluitend maakt de Commissie melding van initiatieven die het innovatiepotentieel van kmo's moeten versterken. Ze wil de ontwikkeling en verspreiding van betere innovatie-ondersteuningsdiensten kracht bijzetten via kanalen zoals Europe INNOVA²², de Europese Cluster Alliantie²³ en het EEN²⁴.

Ten slotte verlangt de Commissie van de lidstaten dat die haar op de hoogte houden over de planning en uitvoering van het clusterbeleid via rapportering over hun nationale hervormingsprogramma's in het kader van de Lissabonstrategie.

*Karel Boutens,
Afdeling Ondernemen en Innoveren*

Vlaams-Nederlands clusterinitiatief rond waterstof

Vlaanderen en Zuid-Nederland ontwikkelden een meerjarenprogramma met als ambitie een 'waterstofregio Vlaanderen-Zuid-Nederland' te realiseren. Dit waterstof-bewustwordingsproject is ontwikkeld door een aantal kmo's, onderzoeksinstituten, scholen en regio-ontwikkelaars, actief op het vlak van waterstof en brandstofcellen in de regio's Vlaanderen en Zuid-Nederland. Na een analyse kwamen ze tot het besluit dat Vlaanderen-Zuid-Nederland het potentieel heeft om uit te groeien tot een toonaangevende regio op het vlak van waterstof en brandstofcellen binnen Europa.

Naast de waterstofproducenten en -distributeurs zijn ook technologie-ontwikkelaars, toeleveranciers, energiebedrijven en onderzoekers betrokken bij het project. Eind-gebruikers en projectontwikkelaars maken de marktintroductie mogelijk. Cruciaal is ook de aanwezigheid van waterstofinfrastructuur, bestaande uit een aantal mobiele tankstations, die geleidelijk kunnen uitgroeien tot een structureel regionaal net.

Het Masterplan om de ambitie 'Waterstofregio' te realiseren, bevat drie luiken. Het projectbureau WaterstofNet – centraal in het plan – zorgt voor de uitvoering en opschaling van het waterstofprogramma. Het plan bevat de uitbouw van een beperkte waterstofinfrastructuur en een viertal demonstratieprojecten: onder meer toeristenboten, heftrucks, mobiele tandartswagens en toerismetreinen op waterstof. Het derde luik voorziet in de ontwikkeling van opleidingsprogramma's en laboratoriumfaciliteiten voor het technologisch onderwijs. Voor de financiering van de eerste fase van dit Masterplan (2008-2012) wil men een beroep doen op het Europese Interreg IV-programma²⁵ en de Nederlandse en Vlaamse overheid.

Op 20 juni 2008 werd het Masterplan plechtig overhandigd aan de Vlaamse minister van Economie, die alvast de bereidheid toonde om de Vlaamse cofinanciering in te vullen.

*Lut Bollen,
Afdeling Ondernemen en Innoveren*

12 De Vlaamse Regering heeft op 11 juli 2006 het sociaal-economische plan 'Vlaanderen in Actie' voorgesteld. De ambitie is om Vlaanderen tegen 2020 op een duurzame manier tot het keurkorps van Europese regio's te laten behoren. In dit plan wordt met projecten gewerkt, gegroepeerd rond vier uitdagingen: talent, logistiek en mobiliteit, creativiteit en innovatie en internationalisering. Een groot deel van de projecten is reeds gerealiseerd of in uitvoering – zie ook <http://www.vlaandereninactie.be>.

13 EWI-Review 1 (1):24 – 27.

14 EWI-Review 1 (1): 20 – 23.

15 <http://www.ibbt.be>.

16 EWI Review 2 (2): 23 – 24.

17 <http://www.flandersfood.com/ned>.

18 <http://www.flandersdrive.be>.

19 <http://www.vil.be>.

20 Zie ook EWI-Review 1 (2): 20 – 22.

21 L. Soete (ed.), (2007), Eindrapport Expertgroep voor de doorlichting van het Vlaams Innovatie-Instrumentarium, 68p., Maastricht.

22 Europe INNOVA ontvangt steun van de Europese Commissie en is gericht op het informeren, bijstaan, mobiliseren en netwerken van de voornaamste belanghebbenden op het gebied van bedrijfsinnovatie zoals bedrijfsmanagers, beleidsmakers, clustermanagers, investeerders en relevante organisaties. Zie ook <http://www.europe-innova.org/index.jsp>.

23 De Europese Cluster Alliantie is een door de Commissie ondersteund platform dat dient als contactforum voor nationale en regionale beleidsinstanties bevoegd voor het clusterbeleid. Zie ook <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=395&parentID=0>.

24 Het Enterprise Europe Network omvat meer dan 600 organisaties over geheel Europa die aan ondernemingen 'business and innovation support' leveren over Europese regelgeving en rond internationaal ondernemen en innovatie. Zie ook http://ae.vlaanderen.be/html_afdelingen/enterprise.html.

25 Zie ook elders in dit nummer: p. 24.

Vrouwelijke starters: bescheidener maar gelukkiger!

Het Nederlandse EIM²⁶ publiceerde in juni een vergelijking tussen vrouwelijke en mannelijke starters. Die kwam tot stand via twee onderzoeken: een in 2004 en een in 2008. Een groep startende ondernemers²⁷ werd hiertoe gevolgd via jaarlijkse metingen. Ook in Vlaanderen zijn hierover statistieken gepubliceerd; denken we maar aan de genderzakboekjes en genderjaarboeken²⁸ van de Vlaamse overheid. Uit dit alles blijken vele verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke ondernemers, zowel in Nederland als in Vlaanderen.

Die verschillen treden al op voor de start van het bedrijf. Zo leidde (in 2003) 63 % van de Nederlandse mannelijke starters reeds een andere onderneming, terwijl amper 30 % van de vrouwelijke starters dit als belangrijkste activiteit opgaf voor de eigen start. Wat de startmotieven betreft, is minder onenigheid te bespeuren tussen Neder-

landse mannen en vrouwen. 'De uitdaging' en 'het eigen baas zijn' vormen voor beide de belangrijkste redenen om te starten. Iets meer vrouwen dan mannen starten vanwege een betere combinatie gezin-arbeid. De in Nederland vastgestelde overeenkomst tussen de startmotieven van mannen en vrouwen blijkt eveneens in Vlaanderen²⁹.

Vrouwelijke ondernemers starten bescheidener

De omvang van het bedrijf dat wordt opgestart, is goed voor grotere verschillen. Zo beginnen Nederlandse vrouwelijke starters hun bedrijf met beduidend minder startkapitaal dan mannelijke collega's. Slechts 13 % nam kort na de start (in

STARTUP

2003) een werknemer in dienst (tegenover 20 % bij de mannelijke starters). In 2008 is het aantal Nederlandse vrouwelijke starters met personeel wel opgelopen tot 1 op 5. De Nederlandse mannelijke starters volgen diezelfde positieve trend: 34 % onder hen heeft in 2008 een werknemer in dienst. In Vlaanderen stelden iets meer vrouwelijke ondernemers (26 % in 2003) personeel tewerk dan in Nederland. De kloof met de mannelijke ondernemers in Vlaanderen was ook in 2003 aanzienlijk: 35 % van de Vlaamse mannelijke ondernemers had personeel in dienst³⁰. In 2006 blijft de Vlaamse situatie stabiel (nl. 27 % versus 36 %); nog steeds blijven de mannen koploper.

Ze verdienen minder

Daarnaast bedroeg bij ruim 1 op 4 Nederlandse mannen de jaaromzet kort na de start (m.a.w. in 2003-2004) reeds 10.000 euro, terwijl slechts 8 % van de vrouwelijke starters deze omzet realiseerde. De trend zet zich ook door in de bedrijfsresultaten. Zo realiseren in 2007 slechts 61 % van de bedrijven van Nederlandse vrouwelijke ondernemers nettowinst, versus 76 % van mannelijke ondernemers. Het onderzoek van EIM leert ons ook dat de loonkloof tussen mannelijke en vrouwelijke starters bij onze noorderburen aan de orde blijft.

Ze werken minder in de eigen zaak

Dat vrouwen vaker met een kleiner bedrijf van start gaan, kan te wijten zijn aan het feit dat ze meer dan mannen als parttime-ondernemer beginnen en dat ook blijven. 57 % van de Nederlandse vrouwen werkten bij de start van het bedrijf minder dan 30 uren, tegenover 39 % van de Nederlandse mannen. De Vlaamse vrouwelijke ondernemers werkten in 2003 beduidend langer dan hun Nederlandse collega's. De gemiddelde werkweek van een vrouwelijke zelfstandige zonder personeel bedroeg toen 44 uur per week, tegenover 56 uur voor mannelijke zelfstandigen zonder personeel. Voor Vlaamse zelfstandigen met personeel lag de werkdruk nog

hoger: vrouwelijke resp. mannelijke zelfstandigen met personeel werkten in 2003 gemiddeld 56 resp. 60 uur per week. Slechts 8 % van de Vlaamse ondernemers met personeel in dienst werkte deeltijds; bij de vrouwelijke ondernemers zonder personeel bedroeg dit aandeel 17 %.

Allicht ondernemen Nederlandse vrouwen meer parttime dan Vlaamse vrouwen, omdat deeltijdsarbeid in het algemeen in Nederland meer gestimuleerd wordt dan in Vlaanderen. Parttime ondernemen is voor Nederlandse vrouwen ook veel meer een bewuste keuze dan voor Nederlandse mannen. Na de start neemt het aandeel Nederlandse vrouwen dat parttime werkt in de loop van de jaren wel af. Het verschil met de mannen blijft echter aanzienlijk.

Maar meer voor hun gezin

Aangezien Nederlandse vrouwen meer parttime ondernemen, hebben ze ook meer activiteiten buiten het bedrijf. 47 % van de Nederlandse vrouwelijke starters heeft nog een andere activiteit, tegenover 31 % van de mannelijke starters. Uit het onderzoek van EIM blijkt ook dat de vrouwen meer parttime ondernemen omwille van het gezin dan de mannen. 20 % van de vrouwen heeft als tweede activiteit het zorgen voor het gezin en de kinderen. Terwijl slechts 2 % van de Nederlandse mannelijke starters dit als andere activiteit opgeeft. Hoewel Nederlandse vrouwen vaker kleinschaliger ondernemen en hun bedrijf ook meer combineren met andere activiteiten, zijn zij toch tevredener over hun onderneming dan de mannelijke ondernemers.

En ze willen het zo houden

Ten slotte peilde EIM ook naar de toekomstvisie van de ondernemers. Hieruit blijkt dat de mannelijke ondernemers in

Nederland optimistischer zijn dan de vrouwelijke: 15 % van de mannen ziet een zeer succesvolle toekomst voor zijn bedrijf. Bij de vrouwen is slechts 6 % hiervan overtuigd. Meer Nederlandse vrouwen hebben geen personeel en willen dit in de toekomst ook zo houden. De Nederlandse vrouwelijke ondernemers verwachten overigens minder dan de mannelijke ondernemers dat hun bedrijf over vijf jaar veranderd zal zijn.

Uit deze vergelijking blijkt dat mannen en vrouwen bij de opstart van een bedrijf sterk van elkaar kunnen verschillen. Vrouwen starten beduidend kleinschaliger dan mannen, vaak omwille van hun tweede rol als echtgenote/moeder. Talrijke initiatieven in Vlaanderen zetten vrouwen aan een meer actieve rol als ondernemer op te nemen. In 2005 had de oproep ondernemerschap vrouwelijk ondernemerschap als specifiek beleidsaccent. Hierdoor werden een aantal projecten rond vrouwelijk ondernemerschap zoals Start-up now³¹, Vrouwenzaken³² en E-facc door de Vlaamse overheid ondersteund.

*Ilse Boeykens,
Afdeling Ondernemen en Innoveren*

26 <http://www.eim.nl>.

27 Dit betreft ondernemers die in 2003 van start zijn gegaan.

28 De genderzakboekjes en genderjaarboeken behandelen de statistieken van vrouwelijke en mannelijke ondernemers in het algemeen, ongeacht het feit of het om startende of al gevestigde ondernemers gaat. Bovendien volgen de genderzakboekjes geen groep startende ondernemers op gedurende verschillende jaren, zoals in het Nederlandse onderzoek gebeurd is. Ze geven de reële data weer voor een bepaald kengetal in een bepaald jaar. De genderzakboekjes zijn in 2003, 2004 en 2005 uitgegeven. De genderjaarboeken zijn uitgegeven in 2006 en 2007.

29 Vrouwen en zelfstandig ondernemen, tien lessen en tien aanbevelingen voor vrouwelijk ondernemerschap van markant VZW, oktober 2004, Diane-studie.

30 Genderzakboekje 2004, vrouwelijk ondernemen, Vlaamse overheid, Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming, ESF.

31 <http://www.startupnow.be/index.php>.

32 <http://kanaalz.trends.be/nl/vrouwenzaken>.

Flanders Investment & Trade

We spreken een andere taal

Nederland is de tweede exportmarkt van Vlaanderen, na Duitsland, met een aandeel van bijna 14 % in de totale Vlaamse uitvoer. Omgekeerd is Vlaanderen voor Nederland de eerste afzetmarkt, met een aandeel in de invoer van zo'n 22 %. De handel met Nederland is dus belangrijk en noodzakelijk voor onze economie.

Dat lijkt vanzelfsprekend: België en Nederland zijn buurlanden, voor elkaar makkelijk te bereiken – en bovendien spreken we dezelfde taal. Toch heeft zakendoen met Nederland eigen kenmerken en verloopt het moeilijker dan men verwacht. Flanders Investment & Trade (FIT)³³ heeft in Den Haag dan ook een drukbevraagd kantoor, dat Vlaamse ondernemers bijstaat met hun doorbraak in het soms wat vreemde buurland.

Over de Nederlandse zakenman

Sinds kort is Katharina Desmet er onze Vlaamse Economische Vertegenwoordiger. Tot vorige zomer was ze verantwoordelijk voor het FIT-kantoor in Istanboel. Een hele omschakeling dus: van de sterkgroeiende metropool Istanboel, op de brug tussen Oost en West, naar het nabijgelegen, economisch reeds sterk met Vlaanderen verweven Den Haag.

“Het is nog te vroeg om te kunnen beoordelen hoe zakenrelaties met Nederlanders verlopen. Maar mijn eerste indruk is toch wel een zekere bevestiging van de stereotypen,” lacht Katharina. “Het is niet omdat we dezelfde taal spreken dat het allemaal wel losloopt. Integendeel, net omdat we dezelfde taal spreken, veronderstellen we dat de betekenis en interpretatie van de woorden dezelfde is. Soms ten onrechte. Een grondige kennis en degelijke voorbereiding van de dossiers zijn bijgevolg een absolute noodzaak. We worden zeker niet milder bejegend omdat we dezelfde moedertaal spreken.

Direct in de communicatie, zelfbewust en punctueel, zo zou ik de mentaliteit van de

gemiddelde Nederlandse zakenman omschrijven. Duidelijkheid en directheid van de Vlaamse gesprekspartner is dan ook ten sterkste aan te raden. Eén zaak lijkt zeker: het succesvol zakendoen in Nederland draait om het bepalen van gemeenschappelijke belangen, ook met de Vlaming.”

Katharina Desmet

Krachtige economie

Vlaanderen exporteert vooral minerale brandstoffen naar Nederland. De top 5 van de Vlaamse export wordt vervolledigd door auto's, tractoren en rijwielen (2), organische chemische stoffen (3), machines (4) en kunststoffen (5). Vlaamse bedrijven maken vooral een kans met innovatieve producten en diensten met een uitstekende prijs-kwaliteitverhouding. Bovendien blijkt de

samenwerking met Nederlandse bedrijven in innovatieve projecten een alternatief dat op termijn kan leiden tot een sterkere internationale marktpositie op derde markten.

Vlaamse bedrijven met belangstelling voor de Nederlandse markt kunnen terecht bij FIT voor marktinformatie; bij het zoeken naar handelspartners of contacten in Nederland; voor juridische informatie; informatie over vakbeurzen; enz. Daarnaast stimuleert FIT de handelsrelaties door contactdagen te organiseren, aankopers uit te nodigen, sectoroverzichten te maken. De mogelijkheden van de Nederlandse markt, het groeipotentieel, de nabijheid: het zijn bijzondere troeven.

Bovendien kende Nederland de voorbije jaren een sterkere economische groei dan het Europese gemiddelde: in 2007 werd een toename van het bbp met 3,5 % genoteerd, de hoogste in 7 jaar. De economische groei in het eerste halfjaar van 2008 bedraagt 3,1 %. Voor 2008 verwacht de Europese Commissie een economische groei van 2,2 %, vergeleken met 1,3 % in de 15 landen van de eurozone. Hoewel ook Nederland niet ontsnapt aan de wereldwijde groeivertraging, blijft het alsnog goed presteren. Het behoudt als buurland van Vlaanderen zijn vooraanstaande plaats in onze buitenlandse handel.

Barbara Tieleman,
Flanders Investment and Trade

Het Instituut voor Tropische Geneeskunde

Het ontstaan van het Instituut voor Tropische Geneeskunde³⁴ (ITG) vindt zijn oorsprong in het koloniaal verleden van België. De Congo-vrijstaat – vanaf 1885 het persoonlijk speelterrein van koning Leopold II – kwam in 1908 onder Belgisch bestuur. In die periode werden overal in Europa instituten opgericht en opleidingen georganiseerd, gericht op tropische geneeskunde. Dat was in België niet anders.

Het hoge sterftcijfer in de kolonie bemoeilijktte immers het kolonisatieproces. De noodzaak hieraan iets te doen liet zich dan ook duidelijk voelen. Wie een loopbaan in de kolonie wilde uitbouwen, kon een opleiding tropische hygiëne volgen, terwijl een gespecialiseerde opleiding werd ingericht voor artsen en verpleegsters. Intussen rezen er plannen om in Antwerpen een instituut voor tropische geneeskunde op te richten. Dit kwam er uiteindelijk in 1906... in Brussel. Het richtte zich op geneesheren en veeartsen, die in Congo wilden gaan werken.

Naar Antwerpen, natuurlijk

Later verhuisde het Brusselse Instituut voor Tropische Geneeskunde in 1934 toch naar Antwerpen. Het werd ondergebracht in het nieuwe art-decogebouw in de Nationalestraat – nog steeds in gebruik – dat vlakbij de toenmalige Congodokken lag. Een logische keuze, want het is precies langs de havens dat de zieke zeelui en koloniale uit de tropen aan land kwamen. Ze brachten niet alleen de typisch tropische infecties mee, maar ook seksueel overdraagbare infecties, nog steeds een van de expertisedomeinen van het ITG. De nieuwe school werd naar de kroonprins Prins Leopold Instituut voor Tropische Geneeskunde genoemd. Sindsdien is het ITG altijd een referentiecentrum geweest voor onderwijs, onderzoek en dienstverlening in de tropische geneeskunde. De laatste decennia ligt in het onderzoek ook een belangrijke focus op volksgezondheid en de hiv-/aidsproblematiek.

Nationale en internationale samenwerking

Het ITG hangt voor haar basisfinanciering af van het departement onderwijs. Het maakt integraal deel uit van het academische landschap in Vlaanderen, maar werkt altijd al samen met federale entiteiten en instituten over de taalgrens. Opleidingen worden verstrekt in het Engels, Frans en Nederlands aan zowel Belgische als buitenlandse artsen en verpleegkundigen.

Het interuniversitaire karakter wordt gereflecteerd in de Raad van Bestuur. Hierin zijn alle Vlaamse universiteiten vertegenwoordigd, naast de relevante Vlaamse, federale en lokale overheden. Ook in de Wetenschappelijke Raad van Advies (WRA) – opgericht om het ITG te adviseren over het wetenschappelijk beleid – zetelen experts van alle Belgische universiteiten, naast evenveel internationale experts. De interuniversitaire status werd bevestigd in 1996 door (recent hernieuwde) samenwerkingsverbanden met de Vlaamse universiteiten rond onderwijs, onderzoek en doctorale opleiding. In 1999 werd de academische status verder verduidelijkt en bevestigd. In een decreet

erkende de Vlaamse Regering instituten voor postgraduaat onderwijs, onderzoek en dienstverlening, waaronder het ITG.

De wederzijdse verwachtingen en verplichtingen werden beschreven in een vijftienovereenkomst met het Vlaams departement Onderwijs en Vorming. Deze financiering dient voornamelijk voor het verzorgen van het onderwijsprogramma. Daarnaast heeft het ITG een belangrijke opdracht voor opleiding, veld- en beleidsonderzoek en capaciteitsversterking in het Zuiden. Er lopen programma's voor overzees onderzoek, opleiding en capaciteitsversterking, in samenwerking met veel ngo's, nationale autoriteiten en grote internationale organisaties. Dit wordt onder meer gesteund door een Raamakkoord met het federale Directoraat-Generaal voor Ontwikkelingssamenwerking (DGOS). Op 1 januari 2008 is het derde Raamakkoord 'Switching the Poles' van start gegaan, met een looptijd van 6 jaar. ITG is een nationaal en internationaal referentiecentrum voor de diagnose en behandeling van tropische en infectieziekten, waaronder ook hiv/aids. De medische diensten van het ITG verichten jaarlijks 50.000 consultaties voor curatieve en preventieve behandeling en advies.

Onderwijs en training

Elk jaar leidt het ITG op postgraduaatniveau ongeveer 200 jonge artsen, verpleegkundigen en diergeneeskundigen op in tropische geneeskunde en volksgezondheid, of in tropische diergeneeskunde (cursussen van 5-12 maanden). Daarnaast worden ook een 80-tal internationale studenten – met minimaal 2-5 jaar professionele ervaring – opgeleid via gespecialiseerde mastercursussen in volksgezondheid, ziektecontrole en tropische diergeneeskunde. Er zijn ongeveer 80 doctorale onderzoekers en per jaar een 100-tal studenten die een individuele opleiding genieten. ITG organiseert ook gespecialiseerde cursussen in medische mycologie, biostatistiek, aids-behandeling, ziektecontrole en reproductieve gezondheid. Het organiseert jaarlijks Noord-Zuid-colloquia, assisteert in diverse master- en expertcursussen in Afrika, Zuid-Amerika, Azië en Europa en ondersteunt via alumninetwerken haar duizenden oudstudenten op het terrein.

Excellent onderzoek

Naast haar opdrachten voor onderwijs, klinische studies en capaciteitsopbouw in het Zuiden heeft het ITG ook een belangrijke wetenschappelijke onderzoeksopdracht. Als kenniscentrum voert het fundamenteel, toegepast en operationeel wetenschappelijk onderzoek uit naar de tropische aandoeningen van mens – aids, tuberculose, malaria, slaapziekte, tropische zweren,

wormziekten en zoönosen – en dier – trypanosomen, theileriose, wormziekten. Er lopen uitgebreide onderzoeksprogramma's rond epidemiologie, voeding en de organisatie van de gezondheidssystemen.

Het ITG draagt bij aan langetermijnoplossingen, door een beter basisbegrip van vaak complexe ziekten; de ontwikkeling van nieuwe diagnosetechnieken; behandelingen en preventiemethodes; een betere organisatie van de gezondheidssystemen; de duurzame versterking van de lokale capaciteit. Bovendien speelt het ITG een belangrijke rol op het gebied van science sharing, omdat verschillende pre- en postdocs uit de ontwikkelingslanden er onderzoek doen. In eigen land voldoet het ITG aan de toenemende vraag naar expertise in tropische en ingevoerde ziekten.

Wetenschappelijk staat het ITG aan de top van het onderzoek en onderwijs in de tropische geneeskunde, aids en de gezondheidszorg in de ontwikkelingslanden. Er werken bijna 400 wetenschappers, technici en ondersteunend personeel, verdeeld over vijf wetenschappelijke departementen (Microbiologie, Parasitologie, Diergeneeskunde, Klinische Wetenschappen en Volksgezondheid) en ondersteunende diensten, een gespecialiseerde polikliniek en een hospitalisatiedienst in het Universitair Ziekenhuis Antwerpen.

Sedert 2004 ondersteunt ook het departement EWI het ITG. Deze ondersteuning kadert in de deelname van Vlaanderen aan het European and Developing Countries Clinical Trials Partnership (EDCTP). Dit is het eerste succesvolle art. 169-initiatief²⁵ van de Europese Commissie dat tijdens het Zesde Kaderprogramma werd opgestart. Hiermee werd aan het ITG de nieuwe eenheid klinische proeven – Clinical Trial Unit of CTU – opgericht. Deze eenheid voert onderzoeks- en coördinatieactiviteiten uit in het kader van EDCTP en focust op klinische onderzoeken van aids, tuberculose, malaria en tropische ziekten. Het ITG vertegenwoordigt België bij EDCTP en speelde een belangrijke rol bij de ontwikkeling en het beheer ervan. Het ITG draagt ook het meest bij in de Belgische cofinanciering van het EDCTP, voornamelijk door bijdragen in natura. Daarbij heeft het ITG een belangrijk aandeel in de ondersteuning aan Afrikaanse partners en capaciteitsopbouw. Een aanzienlijke bijdrage in deze cofinanciering komt van CTU.

In overleg met het ITG zocht het departement EWI drie externe experts aan, die in juli 2007 de werking van het CTU doorlichtten. De experts waren bijzonder positief over de werking en de behaalde resultaten van het CTU. De belangrijkste aanbeveling van de experts aan de overheid was om de financiering verder

te zetten en het budget te verhogen. Aan het CTU werd aanbevolen de ingeslagen weg verder te volgen en de werking uit te bouwen.

Meer en beter

Het ITG kan – in tegenstelling tot de andere universitaire instellingen – niet onafhankelijk gebruikmaken van financieringsbronnen voor onderzoek, zoals FWO en IWT. Deze kanalen zijn voor het ITG enkel toegankelijk onder de vorm van copromotorschap, waarbij een universitaire instelling het promotorschap op zich neemt. Hoewel samenwerking tussen onderzoeksinstituten aangemoedigd wordt, leidt dit veelal tot een situatie die niet met de realiteit van de leiding van het onderzoek strookt. Bovendien kan het voor de universitaire promotor een concurrentieprobleem met eigen projecten opleveren.

Naar analogie met de BOF-financiering aan de universiteiten, werd besloten een bijkomende subsidie vanuit het departement EWI toe te kennen aan het ITG, om het wetenschappelijk onderzoek te ondersteunen en uit te breiden. Zo wordt de wetenschappelijke kwaliteit in stand gehouden, het onderzoek onafhankelijk uitgevoerd en het streven naar excellentie, ook op internationaal vlak, bevorderd. In 2007 sloot EWI hiertoe met het ITG een voorlopige overeenkomst af, die de voorwaarden voor een jaarlijkse financiering van het wetenschappelijk onderzoek vastlegt. Aan het ITG werd gevraagd om een financieel-strategisch vijfjarenplan in te dienen dat de langetermijnvisie en prioriteiten van het onderzoek voor de periode 2008-2013 beschrijft. Dit plan vormt de basis voor een vijfjarenovereenkomst. Hierin zijn ook een aantal ambitieuze prestatiecriteria vastgelegd, die moeten toelaten de onderzoeksactiviteiten van het ITG en de uitvoering van het strategisch plan jaarlijks objectief te beoordelen. De prestatie wordt gemeten aan de hand van wetenschappelijke publicaties in top-tijdschriften; de bijdrage tot de opleiding van jonge wetenschappers; de succesgraad bij het verwerven van externe financieringsmiddelen; de nationale en internationale samenwerkingen; deelnames aan en inrichting van wetenschappelijke bijeenkomsten; valorisatie en externe en interne evaluaties van de instelling. Naast een jaarlijkse rapportering en evaluatie door het departement EWI, volgt aan het eind van de overeenkomst ook een grondige evaluatie, die bepalend zal zijn voor de verdere ondersteuning van het onderzoek bij het ITG.

Kathleen D'Hondt,
Afdeling Onderzoek

Nederlandse zusterorganisatie?

Het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT)³⁶ of het Tropeninstituut in Amsterdam kan beschouwd worden als de Nederlandse tegenhanger van het ITG. Het Tropeninstituut werd in 1910 opgericht, in dezelfde periode dus. De algemene doelstellingen van het KIT voor training, capaciteitsopbouw zijn analoog aan die van het ITG. KIT streeft naar een goede inbedding van diagnostiek in de gezondheidszorg. Het adviseert en ondersteunt overheden en organisaties in ontwikkelingslanden bij hun inspanningen om infectieziekten te voorkomen. Daarbij ligt de focus op de opbouw van onderzoekscapaciteit, het opzetten en werkbaar maken van laboratoria, het evalueren en verbeteren van diagnostische processen en het werken aan kwaliteitszorg en veiligheid.

Daar waar het ITG ook een sterke speler is op het vlak van fundamenteel onderzoek rond tropische ziektes, spitst het biomedisch onderzoek van het KIT zich voornamelijk toe op diagnostiek van tropische infectieziekten. Het KIT ontwikkelt, verbetert, en evalueert diagnostische testen voor ziekten als brucellose, kinkhoest, leishmania, lepra, leptospirose, malaria, tuberculose, tyfus en verschillende seksueel overdraagbare aandoeningen. Daarnaast onderzoekt het instituut de mechanismen aan de basis van resistentie van micro-organismen voor medicijnen.

Partners van KIT Biomedisch Onderzoek zijn onderzoeksinstituten, multilaterale en ontwikkelingsorganisaties en het bedrijfsleven. De staf van de afdeling is internationaal en multidisciplinair samengesteld en bestaat uit ervaren professionals met uitgebreide onderzoeks- en veldervaring.

KIT heeft ook een actief cultuurbeleid en een communicatieopdracht met betrekking tot de Tropen. Deze taken worden bij ons waargenomen door het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren, dat buiten het EWI-bevoegdheidsdomein valt.

34 <http://www.itg.be>.

35 Artikel 169 van het EG-verdrag heeft als belangrijkste doelstelling om door coördinatie de fragmentatie van het onderzoekslandschap op nationale of regionale niveaus in Europa te verminderen. Dit artikel laat de Europese Gemeenschap toe deel te nemen aan onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma's die lopen bij verschillende lidstaten (buiten het kaderprogramma – zie EWI-Review 1 (2): 30 - 33), met inbegrip van deelname aan gemeenschappelijke structuren die opgericht werden om de programma's samen uit te voeren. In de praktijk betekent dit dat de EU bovenop de nationale publieke gelden extra financiering voorziet.

36 <http://www.kit.nl/smartsite.shtml?ch=FAB&id=4365>.

Samenwerking tussen Vlaanderen & Nederland in wetenschap en innovatie

De samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland op het gebied van wetenschap en innovatie wordt onder meer geconcretiseerd in het **Europees Kaderprogramma voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratieactiviteiten (KP)**³⁷. Hoe vaak nemen we hier samen aan deel? En voor welke budgetten? Wie zijn de spelers en op welke vlakken zijn ze actief? De samenwerking in cijfers.

Uit het cijfermatige overzicht van de gezamenlijke deelname van Vlaanderen en Nederland aan het Zesde Kaderprogramma (6KP) (2002 – 2006)³⁸ (Figuur 1) blijkt dat Nederland de vijfde belangrijkste partner was voor de Vlaamse deelnemers. Vlaanderen nam 1.342 keer deel in 1.051 6KP-projecten, goed voor een totale deelnametoelage van € 352.288.473. Nederland laat 4.074 deelnames optekenen in 2.491 6KP-projecten, en ontving daarvoor een totale deelnametoelage van € 1.107.167.177. Met deze cijfers behaalden Vlaanderen en Nederland een financiële return van resp. 2,12 % en 6,66 % uit 6KP³⁹. Toegespitst op de Vlaamse/Nederlandse betrokkenheid in 6KP, stellen we vast dat Vlaanderen 777 keer deelnam in 6KP-projecten waarin ook Nederland participeerde, goed voor een deelnamebudget van € 201.853.145. Omgekeerd nam Nederland 1.157 keer deel aan 6KP-projecten waarin ook Vlaamse partners participeerden, goed voor een deelnamebudget van € 325.561.233.

Wie en waarvoor?

Op basis van het deelnamebudget blijkt dat vanuit Vlaanderen vooral de universiteiten en hogescholen (41 %) betrokken waren in 6KP-projecten waaraan ook partners uit Nederland deelnamen. Zij worden gevolgd door de onderzoekscentra (31 %) en de bedrijven (23 %, waarvan bijna 70 % kmo's). Ook langs Nederlandse zijde waren het vooral de universiteiten en hogescholen (41 %) die samenwerkten met Vlaamse partners in 6KP, gevolgd door de onderzoekscentra (28 %) en de bedrijven (20 %), waarvan ongeveer de helft MKB's⁴⁰.

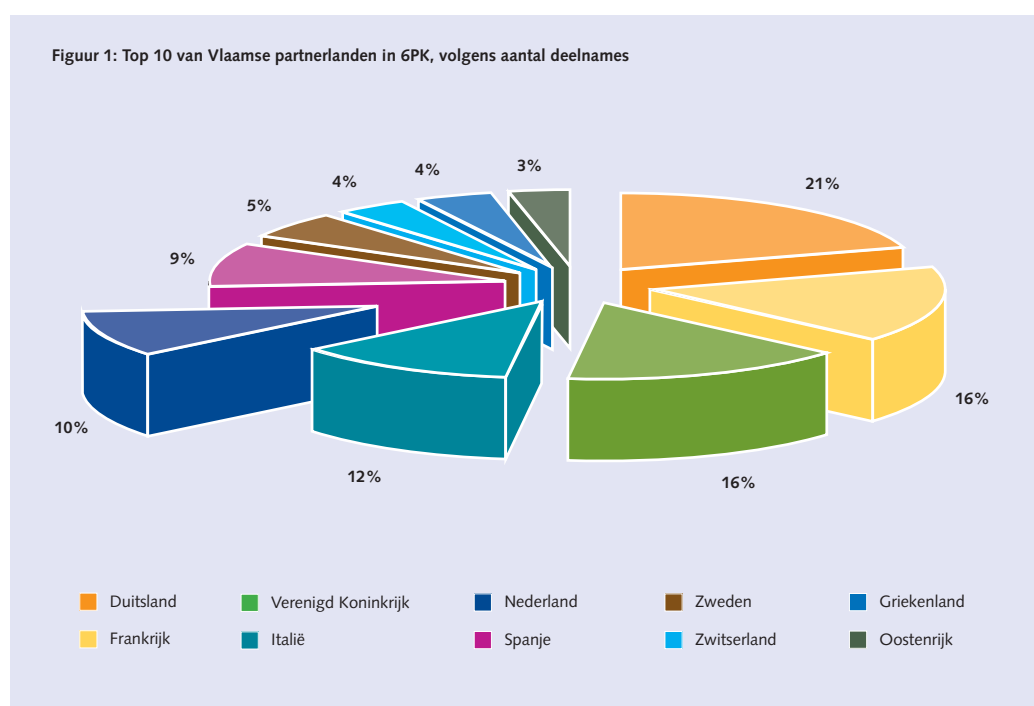
Uitgaande van het deelnamebudget, zijn de 6KP-onderzoeksdomeinen waarin Vlaanderen het meest participeerde met Nederland (in die volgorde):

1. Informatie- en communicatietechnologie (36 %)
2. Biowetenschappen en biotechnologie (18 %)
3. Duurzame ontwikkeling, veranderingen in het aardsysteem en ecosystemen (11 %)
4. Nanowetenschappen en nanotechnologie (8 %)

Tabel 1 geeft een volledig overzicht van de Vlaamse deelnames aan 6KP-projecten waarin ook Nederland participeerde, volgens specifieke 6KP-programma's en -prioriteiten.

Het ERA-NET-schema⁴¹

Verder is er ook de samenwerking in het kader van het Europese ERA-NET-schema. Dit beoogt de bevordering van de

samenwerking en coördinatie tussen de verschillende financieringsprogramma's ter ondersteuning van onderzoek en innovatie van de lidstaten van de Europese Gemeenschap en van de geassocieerde landen. Het schema werd opgestart binnen het Europese Zesde Kaderprogramma (6KP), en wordt voortgezet binnen het Europese Zevende Kaderprogramma (7KP). Vlaanderen en Nederland nemen gezamenlijk deel aan 21 ERA-NET'ten.

INNO-Net

Vlaanderen en Nederland werken ook samen in het Europese netwerk INNO-Net. Dit wil transnationale samenwerking tussen verschillende (sub)nationale innovatieprogramma's stimuleren door:

- samenwerking rond innovatiebeleid te clusteren;
- kennisgebaseerde kmo's en startende bedrijven te ondersteunen;
- transnationale kennisvalorisatie te stimuleren;
- onderzoek en industrie samen te brengen;
- innovatie in diensten te stimuleren.

Meer bepaald participeren Vlaanderen en Nederland in VALOR⁴², een INNO-Net dat streeft naar de vertaling van kennis in producten en diensten die kunnen worden gecommmercialiseerd, met andere woorden naar valorisatie. VALOR brengt de Europese sleutelspelers in het innovatiebeleid bij elkaar. Het doel is een gemeenschappelijke agenda en een gezamenlijk actieplan op te stellen. Vlaanderen wordt in VALOR vertegenwoordigd

door het IWT-Vlaanderen, terwijl vanuit Nederland het Netherlands Genomics Initiative⁴³ participeert.

EUREKA⁴⁴

Vlaanderen en Nederland zijn ook samen betrokken in een aantal EUREKA-projecten. EUREKA is een intergouvernementeel initiatief voor de bevordering van de internationale samenwerking in projecten voor toegepast en marktgericht industrieel Onderzoek & Ontwikkeling. De partners bepalen zelf het samenwerkingsverband, de inhoud en de timing van hun project. Na een kwaliteitscontrole verleent EUREKA aan de goedgekeurde projecten een EUREKA-label. Voor de cofinanciering kunnen de individuele partners terecht bij de eigen nationale of regionale overheden; het EUREKA-label geeft in de meeste lidstaten zicht op een verhoogd steunpercentage.

Naast het programma voor individuele projecten omvat EUREKA ook de strategische initiatieven 'clusters' en 'umbrella's'. Clusters zijn strategisch belangrijke industriële initiatieven op lange termijn. Vlaanderen en Nederland zijn onder meer gezamenlijk actief in de EUREKA-clusters *ITEA (2)*, *MEDEA+*, *EUROFOREST* en *CELTIC*. *Umbrella's* zijn thematische netwerken gericht op een specifiek technologiegebied of een specifieke bedrijfssector. Bedoeling van een umbrella is om EUREKA-projecten binnen het eigen technologiegebied of de eigen bedrijfssector te faciliteren en flankerend te ondersteunen. Een overzicht van alle

projecten, met een technische beschrijving en een identificatie van de partners, is te vinden op de website van EUREKA⁴⁵. De clusters en umbrella's zijn te vinden op de webpagina 'Strategic initiatives'⁴⁶.

Ondersteuning en stimulering van de deelname aan Europese programma's

Ten slotte zijn Vlaanderen en Nederland ook allebei actief in een aantal netwerken gericht op het stimuleren en ondersteunen van lokale/regionale/nationale deelname aan Europese (onderzoeks)programma's, zoals:

- **IGLO** – Informal Group of RTD Liaison Offices⁴⁷: wil de interactie, informatieuitwisseling en samenwerking tussen leden faciliteren en verhogen;

- **ERRIN** – European Regions Research and Innovation Network⁴⁸: een informatieplatform dat regionaal onderzoek en innovatie wil versterken;
- **ERIK** – European Regions Knowledge based Innovation Network⁴⁹: een innovatienetwerk dat netwerking en goede praktijkuitwisseling tussen Europese gebieden wil ondersteunen;
- **IRE** – Innovating regions in Europe⁵⁰: een informatieplatform ter versterking van de globale competitiviteit van de Europese gebieden.

Meer weten?

Vanuit Vlaanderen en Nederland wordt intensief gezamenlijk deelgenomen aan verschillende Europese programma's.

Door een optimale deelname aan deze programma's willen we bij de koplopers in de Europese kenniseconomie behoren.

Wilt u graag meer te weten komen over de deelname van Vlaanderen en Nederland aan het Zesde Europese Kaderprogramma voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratieactiviteiten (6KP)? Dan hoeft u enkel nog te wachten op de eindanalyse van dit kaderprogramma dat EWI binnenkort klaarstoomt.

*Monica Van Langenhove,
Afdeling Kennisbeheer
Erwin Dewallef,
Afdeling Strategie en Coördinatie*

Tabel 1: Vlaamse deelnames aan 6KP-projecten waarin ook Nederland participeerde, volgens Programma/Prioriteit

Programma	Prioriteit	#	#	Deelnamebudget
Euratom	Euratom	33	26	8.215.477
Integratie en versterking van de Europese Onderzoeksruimte (ERA)	1. Biowetenschappen, genomica en biotechnologie voor de gezondheid	91	68	35.577.797
	2. Technologie voor de informatiemaatschappij	181	121	72.163.806
	3. Nanotechnologie en nanowetenschappen, kennisgebaseerde multifunctionele materialen en nieuwe productieprocedures en -apparatuur	60	39	17.027.032
	4. Lucht- en ruimtevaart	18	17	3.842.116
	5. Voedselkwaliteit en -veiligheid	52	36	11.643.823
	6. Duurzame ontwikkeling, veranderingen in het aardsysteem en ecosystemen	101	71	23.088.556
	7. Burgers en bestuur in de kennismaatschappij	32	27	2.825.059
	Specifieke onderzoeksactiviteiten voor kmo's	31	25	3.134.527
	Beleidsondersteuning en anticiperen op de wetenschappelijke en technologische behoeften van de EU	54	44	5.099.415
	Specifieke activiteiten voor internationale samenwerking	8	8	1.697.721
	Steun voor een samenhangende ontwikkeling van het beleid	5	4	469.319
	Steun voor de coördinatie van de activiteiten	21	21	3.223.771
	Structureren van de Europese Onderzoeksruimte (ERA)			
Structureren van de Europese Onderzoeksruimte (ERA)	Menselijk potentieel en mobiliteit	46	36	9.205.816
	Onderzoek en innovatie	10	5	1.177.950
	Onderzoeksinfrastructuur	14	13	2.594.040
	Wetenschap en samenleving	20	15	866.919
TOTAAL:		777	576	201.853.145

37 EWI-Review 1 (2): 31 – 33.

38 Bron: databank periodiek beschikbaar gesteld door de Europese Commissie op de Vergadering van de Horizontale Configuratie van het Programmacomit  van het Specifieke Programma 'Integratie en Versterking van de Europese Onderzoeksruimte' van het Zesde Kaderprogramma.

39 Voor Vlaanderen resp. Nederland is de verwachte 'juiste' return 2,2 % resp. 5,5 %, wat betekent dat Vlaanderen netto (lichtjes) bijdraagt aan het Europese kaderprogramma terwijl Nederland er netto iets meer van ontvangt. Zie ook EWI-Review 1 (2): 34 – 36 voor de berekening van de 'juiste' Vlaamse return. Het Nederlandse cijfer komt uit Making Innovation visible, in Europa Dichtbij Special nr. 4, december 2005, p. 9 – zie ook <http://www.nistelrooij.cda.nl/LinkClick.aspx?link=Europa+Dichtbij%2FMaking+innovation+visible+-+7e+kaderprogramma%2FMaking+Innovation+Visible.pdf&tabid=6260&mid=19971&language=nl-NL>.

40 Een Nederlandse MKB komt overeen met een Vlaamse kmo.

41 Zie ook EWI-Review 1 (2): 23, 25.

42 <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=74&parentID=55>.

43 <http://www.genomics.nl>.

44 EWI-Review 1 (2): 20 e.v.

45 <http://www.eureka.be/inaction/portfolio.do>.

46 <http://www.eureka.be/inaction/strategicinitiatives.do>.

47 <http://www.iglortd.org>.

48 <http://www.errin.eu>.

49 <http://www.eriknetwork.net>.

50 <http://www.innovating-regions.org>.

Het grote W&I-decreet

Tot het groots opgevatte decreet betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid gaven twee drijfveren aanleiding: het project beter bestuurlijk beleid en het veeleer organisch gegroeide Vlaamse innovatiebeleid.

Het project 'beter bestuurlijk beleid'⁵¹ gooide het Vlaamse bestuurlijke landschap grondig om. Het vernieuwingsproject had tot doel de Vlaamse overheid efficiënter te maken. Codewoorden waren transparantie, klantgerichtheid en deugdelijk bestuur. Het Vlaamse ministerie werd in een nieuwe organisatiestructuur gegoten: dertien logisch samengestelde beleidsdomeinen werden opgebouwd uit een departement en verschillende verzelfstandigde agentschappen. De taken zijn duidelijk verdeeld: de minister bepaalt het beleid, de departementen zijn verantwoordelijk voor beleidsondersteunende taken en de agentschappen verzorgen de beleidsuitvoering. Een strategische adviesraad (SAR) formuleert advies over strategische beleidsvraagstukken en de hoofdlijnen van beleid.

Eind 2004 besliste de Vlaamse Regering een homogeen beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) te creëren, gezien de nauwe verwevenheid tussen innovatie en economie. Het departement EWI, het agentschap Economie en het Vlaams agentschap Ondernemen (VLAO) zagen het licht op 1 juli 2006. Hoog tijd nu om af te werken wat in 2004 is opgestart...

Vlaams innovatiebeleid

Vlaanderen is grotendeels verantwoordelijk voor wetenschap en innovatie sinds de staatshervorming van 1988. De bestaande financieringsinstrumenten werden

ingepast in het Vlaamse innovatiebeleid en geoptimaliseerd. Vanaf 1995 verhoogden de publieke uitgaven voor onderzoek en innovatie geleidelijk, met als objectief de uitbouw van de kenniseconomie. Een aantal nieuwe financieringsinstrumenten moesten helpen om het volledige spectrum van kennisontwikkeling, -toepassing en -valorisatie af te dekken. Vaak werden deze instrumenten verankerd in decreten voor het hoger onderwijs. Aangezien het Vlaams beleidsinstrumentarium en de bijhorende regelgeving zo stapsgewijs tot stand kwamen, kunnen de transparantie en de coherentie worden verbeterd.

Grondslag voor structuren en financiering

Het W&I-decreet creëert enerzijds een rechtsgrond voor de omvorming van de agentschappen verbonden aan het wetenschaps- en innovatiebeleid – het *Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen* (FWO) en het *Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie* (IWT) – en voor de *Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie* (VRWI), de strategische adviesraad, die de taak overneemt van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB).

Anderzijds biedt het decreet een grondslag voor de financiering van de *strategische onderzoekscentra* (IMEC⁵², VITO⁵³, VIB⁵⁴, IBBT⁵⁵), de *Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten*⁵⁶, de *vzw Flanders Technology International*⁵⁷,

*vzw Flanders, District of Creativity*⁵⁸, het *Industrieel Onderzoeksfonds*, de *expertisecellen* voor popularisering van wetenschap, techniek en technologische innovatie en een aanvullende financiering voor wetenschappelijk onderzoek voor de *instellingen voor postinitieel onderwijs* (de *Leuven-Gent Vlerick Management School*⁵⁹ en het *ITG*⁶⁰).

Op 21 november werd het voorontwerp van decreet principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Dit voorontwerp is nu ter advies voorgelegd aan de Raad van State. Zodra het definitieve ontwerp wordt goedgekeurd, zal het een kader vormen om alle bestaande en nieuwe regelgeving over de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid op een transparante en coherente wijze in onder te brengen.

Karen Haegemans en Veerle Lories,
Afdeling Onderzoek

51 <http://www.vlaanderen.be/bbb>.

52 EWI-Review 1 (1): 20 – 23.

53 EWI-Review 2 (2): 23 – 25.

54 EWI-Review 1 (1): 25 – 27.

55 <http://www.ibbt.be>.

56 <http://www.kvab.be>.

57 <http://www.technopolis.be/nl>.

58 EWI-Review 3 (1): 48.

59 <http://www.vlerick.be>.

60 Zie ook elders in dit nummer: p. 13.

Nederland en Vlaanderen: samen naar een topregio

We schrijven 7 april 2004. De Vlaamse en Nederlandse ministers bevoegd voor innovatie ondertekenen een intentieverklaring om de strategische Vlaams/Nederlandse innovatiesamenwerking verder aan te scherpen en structureel te verankeren. Beide regio's delen de politieke visie en ambitie om samen uit te groeien tot een van de meest competitieve en innovatieve regio's in de wereld.

Om deze ambitie te realiseren, definieert de intentieverklaring vier specifieke actielijnen:

- een structurele, strategische dialoog opzetten via regelmatige ministeriële ontmoetingen en de installatie van een ambtelijke 'task force';
- de rechtstreekse grensoverschrijdende samenwerking bevorderen tussen regionale en lokale overheden en instellingen;
- gemeenschappelijke standpunten formuleren binnen de Europese en internationale onderzoeksagenda, en gezamenlijke participatie stimuleren in Europese en internationale fora en programma's (onder meer het Europese Kaderprogramma voor Onderzoek⁶¹);
- concrete grensoverschrijdende initiatieven opzetten binnen een aantal specifieke technologie- en innovatiedomeinen.

Van intentie ...

Kort na de ondertekening van de intentieverklaring zag de Vlaams/Nederlandse Task Force het licht. Deze kreeg een tweeledige opdracht. Enerzijds moest ze een structurele beleidsmatige dialoog voeren. Wederzijdse informatie-uitwisseling en regelmatig overleg moeten leiden tot een gecoördineerde benadering van het innovatiebeleid in Vlaanderen en Nederland. Anderzijds moest de Task Force innovatiesamenwerking – tussen de diverse nationale, regionale en lokale overheden, bedrijven, universiteiten, onderzoeksinstituten en andere organisaties in Vlaanderen en Nederland – initiëren, aanmoedigen, afstemmen en monitoren.

... naar realisatie

Mede onder auspiciën van deze Task Force werd substantiële vooruitgang geboekt op het vlak van innovatiesamenwerking tussen Vlaanderen en Nederland. De gezamenlijke inspanningen van overheden in Vlaanderen en Nederland leidden onder meer tot nieuwe beleidsinzichten, harmonisatie van randvoorwaarden, versterking van innovatieve clusters en een breder draagvlak om grensoverschrijdende samenwerking te stimuleren.

Een essentiële evolutie is de geïntensiverde samenwerking tussen de innovatiestimulerende overheidsagentschappen: IWT in Vlaanderen en SenterNovem in Nederland. Het wederzijds openstellen van programma- en projectfinanciering voor bedrijven en kennisinstellingen uit beide landen vormt hierbij een belangrijk aandachtspunt. Daarnaast vormen het STEVIN-programma en het Holst Centre de meest in het oog springende en succesvolle realisaties van Vlaams/Nederlandse samenwerking van de afgelopen jaren.

Van hernieuwing en uitbreiding van de intentie

Op 12 april 2008 ondertekenden de bevoegde Vlaamse en Nederlandse ministers

Bent u nog mee?

STEVIN⁶² staat voor Spraak- en Taaltechnologische Essentiële Voorzieningen In het Nederlands. Het is een meerjarig onderzoeks- en stimuleringsprogramma voor Nederlandstalige taal- en spraaktechnologie, dat de Vlaamse en Nederlandse overheden samen financieren.

Het Holst Centre⁶³ is een internationaal en onafhankelijk open innovatiecentrum dat generische technologie en technologieplatformen ontwikkelt voor draadloze autonome sensornetwerken en systemen op folie, waardoor de industrie nieuwe producten sneller en efficiënter op de markt kan brengen.

een nieuwe intentieverklaring, geïnspireerd door de opgedane ervaringen. Hiermee werd de innovatiesamenwerking hernieuwd en geïntensiveerd. De beleidsfocus werd ook uitgebreid met de specifieke domeinen economie en wetenschap. In de marge hiervan werd de Vlaams/Nederlandse Task Force omgedoopt tot Stuurgroep Samenwerking Vlaanderen/Nederland. Er werd ook geopteerd voor een nieuwe structuur, met enerzijds een ambtelijk overkoepelend overlegforum (de eigenlijke Stuurgroep), en anderzijds technische werkgroepen met vertegenwoordigers uit het veld, onder meer IMEC en Philips. Zij kunnen hun kennis en expertise aanwenden bij het opzetten van concrete acties rond de thema's die in de nieuwe intentieverklaring zijn opgenomen.

De Stuurgroep vervult de rol van een permanent dialoog- en overlegorgaan tussen Vlaanderen en Nederland. Daarnaast legt de Stuurgroep zich (nog) meer toe op het initiëren, coördineren en/of flankerend ondersteunen van zowel thematische als voorwaardenschepende activiteiten, die de Vlaams/Nederlandse samenwerking op het vlak van economie, wetenschap en innovatie verder kunnen versterken. Deze activiteiten werden gebundeld in een actieplan, dat aan de intentieverklaring werd toegevoegd. In feite vormt dit actieplan de agenda om opportuniteiten voor grensoverschrijdende samenwerking daadwerkelijk te verzilveren.

Naar een concreet actieplan

In dit actieplan wordt een belangrijk onderscheid gemaakt. Enerzijds kan de overheid initiatieven nemen die de Stuurgroep initieert, coördineert, uitvoert of faciliteert. Anderzijds kan het veld zelf initiatieven ontplooiën, waarbij de verantwoordelijkheid en uitvoering van projecten en processen bij de betrokken partijen ligt. In dit geval volgt de overheid de initiatieven op en ondersteunt waar mogelijk flankerend. Globaal gesteld neemt de overheid dus de (meer generieke) 'voorwaardenschepende' initiatieven op zich, terwijl het veld zelf veeleer thematische samenwerkingsinitiatieven ontplooit (zie kader p. 22).

In (het actieplan bij) de intentieverklaring zijn enkele specifieke thema's (vooral speerpuntsectoren en -technologie in Vlaanderen en Nederland) opgenomen. Het gaat in het bijzonder om automobieltechnologie, chemie en (groene) energie, levenswetenschappen en gezondheid, maritiem onderzoek, nanowetenschappen en nanotechnologie, nieuwe materialen, taal- en spraaktechnologie, voeding en water(zuivering). Op deze thema's zal zich de verdere Vlaams/Nederlandse samenwerking binnen het EWI-beleidsdomein de komende tijd toespitsen.

Innovatieprogramma's en competentiepolen op elkaar afstemmen

Op thematisch vlak bestaat de taak van de Stuurgroep erin de verdere beleidsmatige evoluties en initiatieven inzake de Nederlandse sleutelgebieden en de Vlaamse strategische clusters nauwgezet op te volgen en zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen. Een concreet kanaal hiertoe vormen de Nederlandse *innovatieprogramma's*⁶⁴, die in de gedefinieerde sleutelgebieden worden ontwikkeld. Dit zijn sector- en/of technologiestimulerende programma's, waarin kennis toepassen en vermarkten centraal staat. Vanuit een expliciete bottom-up benadering nemen bedrijven en kennisinstellingen zelf het voortouw. De Nederlandse overheid – in casu het Ministerie van Economische Zaken en het agentschap SenterNovem – speelt bij het uitzetten van de innovatieprogramma's een faciliterende rol. Vanuit de Nederlandse innovatieprogramma's wordt actief gezocht naar mogelijke deelnemers vanuit Vlaanderen.

De welhaast natuurlijke strategische partners in Vlaanderen – die per definitie kunnen aansluiten bij de Nederlandse innovatieprogramma's – zijn de *competentiepolen*⁶⁵. Die willen een substantiële 'kennissokkel' uitbouwen op het gebied van innovatie, ten behoeve van welbepaalde bedrijfssegmenten in Vlaanderen. Ze willen een brug slaan tussen het economisch beleid en het (technologisch) innovatiebeleid. De activiteiten van een competentiepool zijn gericht op collectief onderzoek en/of de verspreiding van kennis. Ze moeten

directe en nuttige resultaten opleveren voor Vlaamse bedrijven. Alle competentiepolen ontstaan bottom-up, vanuit de innovatiekracht van een aantal spelers – meestal overheid en privé samen – en vanuit de behoefte om kennis en expertise over de grenzen van organisaties te bundelen, onder meer met het oog op schaalverruiming. Ook hier speelt de overheid een faciliterende rol: via het IWT-steunprogramma Vlaamse Innovatie Samenwerkingsverbanden (VIS)⁶⁶ financiert de Vlaamse overheid de opstartfase ervan.

Mede aangestuurd en gecoördineerd door de Stuurgroep, is er alvast structureel overleg opgestart over concrete samenwerking op het vlak van automobieltechnologie en voeding. Het gaat daarbij meer bepaald om interactie tussen de Nederlandse innovatieprogramma's *High Tech Automotive Systems*⁶⁷ en *Food & Nutrition Delta*⁶⁸ en resp. de Vlaamse competentiepolen *Flanders' DRIVE*⁶⁹ en *Flanders' FOOD*⁷⁰. In de voedingsector leidde dit al tot de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst tussen Vlaanderen, Nederland en Duitsland om een interregionale topinnovatieve voedingsregio tot stand te brengen. Ook vanuit de andere Nederlandse innovatieprogramma's wordt toenadering gezocht met domeinspecifieke Vlaamse tegenhangers. Zo nam het innovatieprogramma *Life Sciences & Gezondheid*⁷¹ contact op met het *Vlaams Instituut voor Biotechnologie*⁷² en *FlandersBio*⁷³. Ook het Vlaams platform voor ICT-actoren *PICToR*⁷⁴ werd benaderd vanuit *Point One*⁷⁵, het Nederlandse innovatieprogramma voor nano-elektronica en embedded systems. De realisatie van het Vlaams/Nederlandse

actieplan om de onderlinge samenwerking op het vlak van economie, wetenschap en innovatie te versterken is dus volop gaande. 'Samen uitgroeien tot een innovatieve kennisregio in de wereld' is geen holle slogan, maar neemt concrete vormen aan op het terrein. Het spreekt voor zich dat EWI – onder meer via de vertegenwoordiging

in de Stuurgroep – zich hiervoor ten volle inzet.

Erwin Dewallef,
Afdeling Strategie en Coördinatie

Generieke activiteiten

De veelere generieke, voorwaardensteppende activiteiten situeren zich op de volgende gebieden:

- *stimuleren en bevorderen van gezamenlijke Vlaams/Nederlandse participatie in Europese (en andere internationale) fora en programma's*. Belangrijke voorbeelden hiervan zijn het *Europese Kaderprogramma voor Onderzoek, INTERREG* en *ESFRI*. Binnen INTERREG, dat zich richt op de bevordering van samenwerking tussen regio's, loopt onder meer het specifieke programma *Interreg IV Grensregio Vlaanderen/Nederland (2007–2013)*, waarin de duurzaamheidsdriehoek mens/milieu/economie centraal staat⁷⁶. Binnen ESFRI – dat de Europese uitbouw van grootschalige onderzoeksinfrastructuur vooropstelt – zijn zowel Vlaanderen als Nederland betrokken bij de voorbereidende fase van de onderzoeksinfrastructuur CLARIN⁷⁷ (gericht op het ontwikkelen, coördineren, aanmaken en beschikbaar stellen van een waaier taalgebonden producten en technologieën) en LIFEWATCH (honderden databanken van binnen en buiten Europa worden met elkaar verbonden om de evolutie van ecosystemen en de hieraan gekoppelde biodiversiteit te kunnen opvolgen). Onder meer vanuit de Stuurgroep wordt onderzocht op welke manier Vlaanderen en Nederland samen in beide infrastructuren kunnen participeren;
- *onderling uitwisselbaar maken van de kennis- en innovatievouchers*, enerzijds gericht op octrooiaanvragen, anderzijds op het contact brengen van ondernemingen (kmo's vooral) met kennisinstellingen om aanwezige kennis te kunnen benutten om hun product, productieproces of dienst te verbeteren;
- *samenwerking bevorderen tussen de Vlaamse Technologieattachés (TA's) en de Nederlandse Technisch Wetenschappelijke Attachés (TWA's)*. Vanuit Flanders Investment & Trade (FIT)⁷⁸ staan de Vlaamse TA's in voor de bevordering van het internationaal ondernemen van hoogtechnologische bedrijven en het internationaliseren van de kennis uit Vlaanderen, onder meer door Vlaamse bedrijven actief te begeleiden in de internationale ontwikkeling van hun nieuwe producten. De dienstverlening van de Nederlandse TWA's is gericht op ondernemingen en kennisinstellingen in Nederland, waarbij de nadruk ligt op netwerking rond en informatieverzorging over trends en ontwikkelingen in buitenlands wetenschappelijk en technologisch onderzoek. Bedoeling is om de werking en dienstverlening van de TA's en de TWA's optimaal op elkaar af te stemmen en inzetbaar te maken voor zowel Vlaamse als Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen;
- *initieren en realiseren van gezamenlijke initiatieven op het vlak van (stimuleren van) ondernemerschap en van wetenschapscommunicatie en -popularisering*;
- *stimuleren van grensoverschrijdende interregionale samenwerking*, waarbij de nadruk ligt op de verdere uitbouw van de kennisdriehoek Eindhoven/Leuven/Aken (ELA)⁷⁹. Streefdoel is dat die regio tegen 2010 kan uitgroeien tot een internationaal erkende toptechnologische regio in o.a. micro- en nano-elektronica, (digitale) signaalverwerking, embedded systemen, mechatronica en medische technologie.

Thematische activiteiten

Een interessante thematische uitdaging voor de Stuurgroep is het tot stand brengen van synergie tussen Nederlandse 'sleutelgebieden' en Vlaamse 'strategische clusters'. De sleutelgebieden die door het Nederlandse Innovatieplatform⁸⁰ werden gedefinieerd, zijn sectoren, technologieën en netwerken waarin Nederland op vlak van kennis en bedrijvigheid excelleert, en die dus innovatieve kansen bieden om de internationale concurrentiepositie van Nederland te versterken. Het gaat om (1) 'flowers & food', (2) hightechsystemen en -materialen, (3) water, (4) chemie, (5) creatieve industrie, en (6) pensioenen & sociale verzekeringen. Daarnaast worden ICT en energie gezien als cruciale domeinen in alle economische sectoren. Aan Vlaamse kant identificeert de studie 'Technologie en Innovatie in Vlaanderen: Prioriteiten' van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB) zes strategische clusters⁸¹, die als prioritair worden beschouwd om de innovatieve slagkracht van Vlaanderen te verhogen. Het gaat om (1) transport, logistiek, diensten en supply chain management, (2) ICT en diensten voor de gezondheidszorg, (3) gezondheid, voeding, preventie en behandeling, (4) nieuwe materialen, nanotechnologie en verwerkende industrie, (5) ICT voor socio-economische innovatie, en (6) energie en milieu voor diensten en verwerkende industrie.

61 Zie ook elders in dit nummer: p. 16.

62 <http://www.stevin-tst.org>, en ook elders in dit nummer: p. 30.

63 <http://www.holstcentre.com>, en ook elders in dit nummer: p. 26.

64 <http://www.senternovem.nl/innovatieindialoog/index.asp>.

65 <http://www.iwt.be/steun/steunpro/vis/index.html>.

66 <http://www.innovatienetwerk.be>.

67 <http://www.htas.nl>.

68 <http://www.foodnutritiondelta.nl>.

69 <http://www.flandersdrive.be>.

70 <http://www.flandersfood.com/ned>.

71 <http://www.lifesciencesgezondheid.nl>.

72 <http://www.vib.be>.

73 <http://www.flandersbio.be/home.asp>.

74 <http://www.rohsservice.be/newsItem.aspx?id=2252>.

75 <http://www.senternovem.nl/Pointone>.

76 Zie ook elders in dit nummer: p. 24.

77 <http://www.clarin.eu>.

78 Zie ook elders in dit nummer: p. 12.

79 Zie ook elders in dit nummer: p. 23.

80 <http://www.innovatieplatform.nl>.

81 VRWB-studie 18b: 'Technologie en Innovatie in Vlaanderen: Prioriteiten (proces van prioriteitsstelling en resultaten)'. www.vrwb.be/Mfiles/VRWB18B-def.pdf.

ELAt als topkenniseconomie

ELAt⁸² – de regio Eindhoven-Leuven-Aken – omsluit een driehoek met een oppervlakte van 14.000 km². Van de 6 miljoen bewoners zijn er 2,8 miljoen actief. Het bruto nationaal product van de regio bedraagt € 165 miljard. Perfect te vergelijken met Vlaanderen dus, zowel qua inwoners als qua bnp. ELAt heeft voldoende kritische massa om waarde te scheppen en een leidende rol te spelen in het Europa van de 21ste eeuw. De driehoek zou zelfs een van de betere kenniseconomieën kunnen worden. Dankzij tal van troeven...

Binnen ELAt bestaat een hecht netwerk van topkennisinstellingen in universiteiten, hogescholen en onderzoekscentra. De K.U.Leuven plaatste zich tussen de beste onderzoeksuniversiteiten in Europa en speelt ook erbuiten een belangrijke rol als kenniscentrum. De Technische Universiteit van Eindhoven (TU/e)⁸³ kan bogen op een lange samenwerkingstraditie met de bekende Philips-laboratoria. De RWTH van Aken maakte naam op wereldschaal. Vul deze sterke academische kernen aan met het Leuvense IMEC⁸⁴: het *Interuniversitair Micro Elektronica Centrum* is Europa's grootste onafhankelijk onderzoekscentrum voor micro-electronica en nanotechnologie, wereldwijd gekend. En daarnaast telt ELAt nog 20 andere universiteiten en hogescholen, zoals die van Hasselt, Maastricht, Tilburg, Roermond en Jülich.

Broeinest van intelligentie, ondernemerschap en wetenschap

ELAt heeft ook een bewezen ondernemerschapscultuur. Leuven telt meer dan 90 spin-offs gegroeid uit de K.U.Leuven en IMEC. In Duitsland begeleidde AGIT⁸⁵ ruim 300 spin-offs. In Eindhoven leverden de TU/e en Philips starters van hoog niveau. ASML⁸⁶ is hiervan een uniek voorbeeld. Dit bedrijf heeft het absolute monopolie voor de ontwikkeling en fabricage van lithografiemachines, het hart en de vuist van de halfgeleiderindustrie.

ELAt heeft ook een breed aanbod van incubatoren, wetenschapsparken en industrieparken. Leuven heeft het Haasrode Wetenschapspark: 130 hectaren waarop 150 technologiebedrijven 5.000 hoogwaardige jobs aanbieden. Het Arenberg Research Park aan de Dijle begint vorm te krijgen. Geleen-Sittard (NL) pronkt met de prachtige campus Chemelot⁸⁷, een Research Park van DSM, nu avant-gardechemie en vroeger de Staatsmijnen. Chemelot wordt bewierrookt als 'The global home of chemical excellence'. Eindhoven bouwde een gloednieuwe High Tech Campus⁸⁸ waar

vroeger het vermaarde Natlab van Philips⁸⁹ heel wat doorbraken bereikte. Verder zijn er nog de researchparken in Aken, Jülich, Hasselt, Mol, Venlo. Kortom, deze kennisdriehoek beschikt over een van de hoogste concentraties aan Research Parken in Europa.

Een belangrijke schakel zijn de Technology Transfer Cells van ELAt. De K.U.Leuven is al jaren de gangmaker met de K.U.Leuven R&D. Professor Koen Debackere ontving in 2008 de prestigieuze IPTEC Tech Transfer Award, net voor het professionalisme en het rendement van de transfercel van de K.U.Leuven. Aken laat zich evenmin onbetuigd met de AGIT-transfercel.

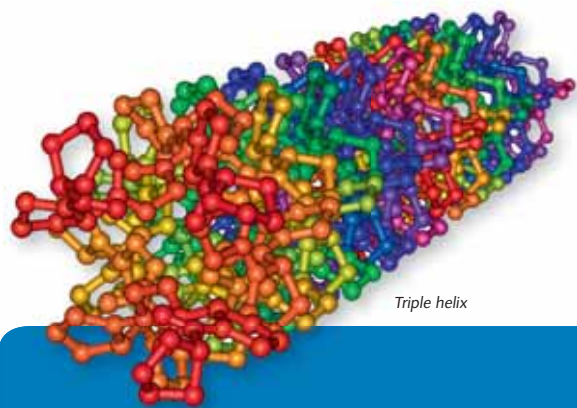
ELAt zit er warmpjes in met zijn risicokapitaal, van zaaigeld tot risicokapitaal. Dat geld wordt beheerd door mensen met talent om jonge bedrijven te begeleiden in hun groei. Deze kennis is waarschijnlijk belangrijker dan de financiële knowhow. Meer en meer bedrijven binnen ELAt trekken naar de beurs voor hun *groeifinanciering*. Gedurende vele jaren, zeker sedert de 'golden sixties', vestigden zich honderden buitenlandse bedrijven tussen Leuven-Eindhoven en Aken. Die beweging is niet gevallen.

Topklasse

ELAt beschikt dus over vele troeven om een belangrijke rol te spelen in het wereldwijde internationale net van kenniseconomieën. De regio scoort hoog in wereldwijde rankings voor design, fabricage, onderzoek en ontwikkeling, marketing en distributie. Zelden treft men al deze sterktes in één regio. Enkele realisaties staan er inmiddels: IMEC startte een nieuw onderzoekscentrum op de High Tech Campus van Eindhoven: het Holst Center. De Leuvense Digital Signal Processing (DSP) Valley⁹⁰ strekt haar vleugels uit naar het noorden. Een grote concentratie van DSP-bedrijven vestigde zich op de as Leuven-Eindhoven. Zou dit de doorbraak vormen naar een leidersplaats in digitale signaalverwerking voor Europa?

De 'masterclass' in Leuven (Leuven.Inc⁹¹) voor innovatie en ondernemerschap is met succes uitgebreid naar de nieuwe kennisdriehoek. Voor het eerst waren ondernemers en toekomstige ondernemers uit de driehoek present. Al bij al is ELAt een beloftevolle regio waar duidelijk een triple helix⁹² is ontstaan: een nieuwe, gezonde dynamiek tussen overheid, bedrijven en universiteiten en hogescholen. Een regio waar het niet alleen goed is om te werken, maar waar ook veel aandacht gaat naar de levenskwaliteit.

Martin Hinoul,
K.U.Leuven Research & Development

Triple helix

82 <http://www.elat.org>.

83 <http://w3.tue.nl/nl>.

84 EWI-Review 1 (1): 20 – 23.

85 <http://www.agit.de>.

86 <http://www.rwth-aachen.de>.

87 <http://www.chemelot.com/?id=60&template=algemeen2.htm&taal=nl>.

88 <http://www.hightechcampus.nl>.

89 http://nl.wikipedia.org/wiki/Philips_Natuurkundig_Laboratorium.

90 <http://www.dspvalley.com>.

91 <http://www.leuveninc.com>.

92 Samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijven op vlak van innovatie.

Naar een duurzame sociaal-economische ontwikkeling van de Vlaams-Nederlandse grensregio

Het Interreg IV-programma Grensregio Vlaanderen-Nederland wordt door de Europese Unie gefinancierd vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)⁹³. Het is een van de negen Europese Territoriale Samenwerking- of Interreg IV-programma's waaraan Vlaanderen deelneemt. Voor dit grensoverschrijdende samenwerkingsprogramma stelt Europa een budget van ruim € 94 miljoen ter beschikking. Het programmagebied heeft een oppervlakte van 23.746 km² en telde in 2005 net geen 10 miljoen inwoners.

Het programma voor de Grensregio Vlaanderen-Nederland wordt uitgevoerd door de Vlaamse overheid; de Nederlandse overheid (Ministerie van Economische Zaken); de Vlaamse provincies Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant; de Nederlandse provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland. De Vlaamse Gemeenschap is – via het Agentschap Economie – namens de lidstaat verantwoordelijk voor de uitvoering van het programma. De Provincie Antwerpen werd aangesteld als beheersautoriteit en de Provincie Oost-

Vlaanderen als certificeringsautoriteit. Een Gemeenschappelijk Technisch Secretariaat ondersteunt de Beheersautoriteit in de dagelijkse uitvoering van het programma. Nieuw voor de periode 2007-2013 is de integratie van de Euregio's Benelux Mid-dengebied (BMG) en Scheldemond (ESM) in één grensbreed programma.

Mens, Milieu, Economie

In het Interreg IV-programma 2007-2013 voor de Grensregio staat de duurzaamheidsdriehoek *Mens-Milieu-Economie*

centraal. De drie punten van deze driehoek vormen de prioriteiten van het Operationeel Programma, dat het uitvoeringskader vastlegt voor de komende jaren. Doel is bij te dragen tot de duurzame sociaal-economische ontwikkeling van de hele grensregio, via op uitvoering gerichte grensoverschrijdende initiatieven.

In de prioriteit Economie wordt ingezet op innovatie en uitbouw van de kenniseconomie, grensoverschrijdend ondernemen en de versterking van de economische structuren. De focus van de prioriteit Milieu ligt

bij het duurzame gebruik van natuurlijke rijkdommen, landschap en natuur. Binnen de prioriteit Mens gaat de aandacht uit naar nieuwe impulsen voor cultuur en welzijn. Het driehoekidee beoogt een synergie tussen die drie invalshoeken.

Centraal bij de selectie van projecten blijven de hoofddoelstellingen van het Operationeel Programma: Economie, Mens en Milieu. Daarbinnen worden vooral projecten uitgevoerd die bijdragen tot de economische ontwikkeling van de regio, in het bijzonder gericht op innovatie. Dat blijft het uitgangspunt voor de komende jaren.

Daarnaast zal het programma voldoende aandacht blijven schenken aan kleinere projecten, die er vooral op gericht zijn de burger te laten zien wat Europa in de eigen regio betekent. Dat is niet alleen het grote instituut dat vaak onbegrepen regelgeving uitvaardigt in dat 'verre Brussel', maar ook het Europa dat daadwerkelijk investeert om een regio verder te ontwikkelen.

Reeds 57 miljoen goedgekeurd

In totaal keurde de Stuurgroep van het programma 12 projecten goed. Samen vertegenwoordigen ze een investeringsbedrag van ruim € 57 miljoen, waarvan ruim € 23 miljoen aan EFRO steun.

De onderwerpen voor samenwerking voor de eerste reeks van vijf goedgekeurde projecten gaan van het stimuleren van het grensoverschrijdende goederenvervoer per trein als alternatief voor wegtransport op de spoorlijn Lanaken-Maastricht; over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen⁹⁴ aan beide zijden van de grens; zakelijk toerisme in landelijke gebieden; de grensoverschrijdende opwaardering van technische functies als onderhoudstechnicus; tot een duurzame aanpak van strand- en kustbeheer.

Voor de tweede reeks van zeven goedgekeurde projecten komen weer andere thema's aan bod: een versterking van de glastuinbouwsector in de grensregio; duurzaam bodemgebruik en bodemkwaliteit; een beter afgestemd en toepasbaar lokaal biodiversiteitsbeleid; bruggen bouwen tussen de thuiszorg en residentiële zorg voor zorgbehoevende ouderen; de revitalisering van oude industriehavens; interactief waterbeheer in het licht van de Europese Kaderrichtlijn Water.

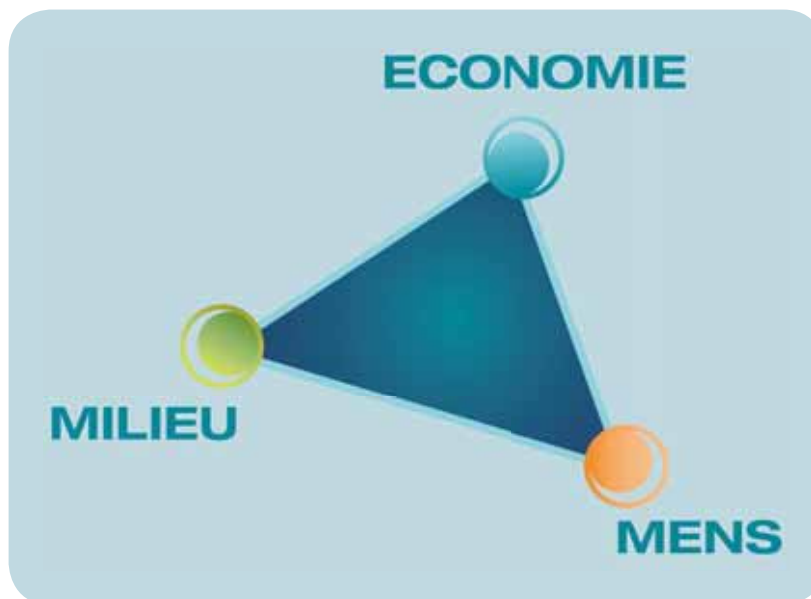
Verdere ambities

Opvallend is dat het programma nu al een grote mate van populariteit kent: de ingediende projectvoorstellen overschrijden ruimschoots de subsidiemiddelen die

het Grensregio programma ter beschikking stelt. De Stuurgroep beraadt zich dan ook over een aanscherping van het toekenningsbeleid en een nadere definiëring van de kernthema's waarop de subsidiëring zich binnen de Grensregio vooral moet richten.

David Grzegorzewski,
Agentschap Economie

Dit artikel kwam tot stand in samenwerking met het Programmasecretariaat Grensregio Vlaanderen-Nederland.

Een projectvoorstel indienen?

Het programma richt zich tot nationale, regionale en lokale overheden, semi-publieke en private organisaties (zowel profit als non-profit), die via concrete en actiegerichte samenwerkingsprojecten een bijdrage willen leveren tot de economische ontwikkeling van de regio. Door de hernieuwde organisatie van het programmagebied kunnen dergelijke projecten nu ook 'grensbreed' of met partners uit de hele Vlaams-Nederlandse grensregio uitgevoerd worden.

Projectideeën kunnen voortdurend ingediend worden. Een tweetal keer per jaar vergadert de Stuurgroep over de projectvoorstellen die beslissingsrijp zijn. De Stuurgroep bestaat uit de gedeputeerden van de acht betrokken provincies, naast vertegenwoordigers van de lidstaten, van de gemeenten, van de sociale partners en van de milieuorganisaties.

Projectindieners kunnen rekenen op de ondersteuning van een Gemeenschappelijk Technisch Secretariaat (GTS) in Antwerpen, en op een netwerk van Interreg-contactpersonen dat door de partneroverheden en/of het GTS aangestuurd wordt.

Wilt u meer weten over het grensregio Vlaanderen-Nederland programma, heeft u belangstelling voor het indienen van een project, of wilt u op de hoogte blijven van goedgekeurde projecten? Neem dan contact op met:

Agentschap Economie
Marc De Frenne, 02/553 38 57 (marc.defrenne@ewi.vlaanderen.be)
of Eric Van Gendt 02/553 37 22 (eric.vangendt@ewi.vlaanderen.be)
of Stefaan Pennewaert 02/553 37 25 (stefaan.pennewaert@ewi.vlaanderen.be)
Website: <http://www.efro.be>

Programmasecretariaat Grensregio Vlaanderen-Nederland
Interreg Vlaanderen-Nederland
Belpairestraat 20 B10 (Albert Building), B-2600 Antwerpen (Berchem)
T +32 (0)3 240 69 20; F +32 (0)3 240 69 29
E info@grensregio.eu
<http://www.grensregio.eu>

HOLST Centre: samen slimmer en sterker

Om zich te profileren in de huidige kenniseconomie is samenwerking noodzakelijk, ook over de landsgrenzen heen. Door de toenemende complexiteit en interdisciplinariteit van het wetenschappelijk onderzoek ervaart men immers al snel de eigen beperkingen. Met het Interuniversitair Micro Elektronica Centrum (IMEC)⁹⁵ heeft Vlaanderen een onderzoeksinstituut met wereldfaam in de micro-elektronica. Dit domein wordt echter geconfronteerd met nieuwe uitdagingen. Vandaar dat IMEC, samen met het Nederlandse onderzoekscentrum TNO⁹⁶, in 2005 het Holst Centre⁹⁷ oprichtte.

Het nieuwe O&O-centrum werd naar Gilles Holst genoemd, de eerste directeur van het onderzoekscentrum Philips Natlab⁹⁸. Met die naam kon het centrum nergens anders gevestigd worden dan op de High Tech Campus⁹⁹ in Eindhoven.

Samenwerking als noodzaak

De afgelopen decennia evolueerde de ontwikkeling van de micro-elektronica sterk, gedreven door de wet van Moore. Gordon Moore, medeoprichter van chipontwerper en -fabrikant Intel¹⁰⁰, stelde in de jaren 60 vast dat het aantal transistoren in een geïntegreerde schakeling elke twee jaar verdubbelde. Deze transistoren worden ontwikkeld op basis van silicium. De fysieke grenzen van de siliciumtechnologie komt echter in zicht. Vandaar dat zich momenteel heel wat alternatieve technologie

manifesteert, die in het jargon omschreven wordt als 'more than Moore'. Door de grote waaier aan nieuwe technologieën, is het niet langer mogelijk om excellentie na te streven in elk van deze domeinen. Men moet dus keuzes maken of, beter nog, men moet samenwerken met andere partners.

Oprichting van het Holst Centre

Met de oprichting van het Holst Centre wil men de kenniseconomie versterken en industriële activiteiten in Nederland en Vlaanderen aantrekken. Het Holst Centre moet daarbij een brug slaan tussen de industrie en de kennisinstellingen. Vanuit deze gemeenschappelijke doelstellingen, werkten IMEC en TNO een businessplan uit met concrete objectieven en ambities. Het plan moet het Holst Centre toelaten

uit te groeien tot een toonaangevend onderzoekscentrum in specifieke domeinen van de micro-elektronica. De Nederlandse overheid is medefinancier van dit initiatief. Het past ook in de intentieverklaring tussen Vlaanderen en Nederland¹⁰¹ om een krachtige kennisregio uit te bouwen op de geografische as tussen Eindhoven en Leuven.

IMEC is een toonaangevend onderzoekscentrum in micro-elektronica met meer dan 1.500 medewerkers. TNO werd in 1932 opgericht en behoort met zijn 4.500 medewerkers en een jaaromzet van € 600 miljoen tot de grootste onderzoekscentra in Nederland. In het Holst Centre bundelen dus de twee gro(ots)te O&O-instellingen uit onze regio de krachten. De eerste strategische partner die mee in het Holst Centre stapte, was Philips Research.

Het onderzoek bij het Holst Centre

De activiteiten van het Holst Centre zijn gebundeld rond twee specifieke programmalijnen:

- **SIF: Systems in Foil**

TNO bracht zijn activiteiten in inzake elektronische systemen op dunne folie. Polymeerelektronica is een veelbelovende technologie voor plooibare, draagbare en goedkope systemen. Deze afdeling bouwde, samen met o.a. het Dutch Polymer Institute in Eindhoven, een machine waarmee plastic elektronica kan worden gemaakt. De eerste toepassingen staan op het punt om op de markt te verschijnen: flexibele beeldschermen of zonnecellen, maar ook plastic elektronica zoals identificatiechips, flexibele batterijen en lichtbronnen.

- **WATS: draadloze autonome sensor-netwerken**

IMEC bracht zijn onderzoeksafdeling in die werkt op autonome draadloze microsystemen. In dit project worden o.a. sensoren gemaakt die lichaamsfuncties als bloeddruk, temperatuur en hartslag meten en hun informatie draadloos doorgeven naar een processor. Kleine autonome sensoren, met elkaar verbonden in een netwerk, kunnen zo gebruikt worden voor het opvolgen van onze gezondheid, voor industriële procescontrole, in wagens, voor het maken van slimme kleding en voor voedselkwaliteitscontrole. Het onderzoek wordt niet alleen gericht op miniaturisering, maar ook op het zenden van gegevens met een zeer laag energiegebruik. Deze programmalijn wordt WATS genoemd, languit 'wireless autonomous transducer solutions'.

Vanaf de start kon het Holst Centre rekenen op de steun van enkele vooraanstaande bedrijven. De founding fathers waren TNO, IMEC en Philips. Ondertussen sloten meerdere toonaangevende bedrijven zich aan bij het initiatief: ASML (NL), Akzo Nobel (NL), AGFA-Gevaert (VL), Bekaert (VL),... Het Holst Centre telt ook meer dan zestien academische samenwerkingsverbanden.

De weg voorwaarts

In amper drie jaar tijd is het Holst Centre uitgegroeid tot een organisatie met een honderdtal medewerkers uit achttien verschillende landen en circa 60 betrokkenen vanuit deelnemende bedrijven en universiteiten. En de werving staat niet stil.

Tegen 2010 voorziet het businessplan circa 250 medewerkers.

In het voorjaar 2008 vernieuwden Nederland en Vlaanderen hun intentieverklaring over strategische samenwerking¹⁰². Het centrum heeft dan ook alle troeven in handen om zijn ambitieuze doelstelling waar te maken en uit te groeien tot een excellentiecentrum in haar programma's.

*Karel Goossens,
Afdeling Onderzoek*

Foto's van boven naar onder

1. Draagbaar en draadloos EEG-toestel (elektro-encefalogram) met hybride-stroomvoorziening (een combinatie van lichaamswarmte en zonne-energie).
2. Flexibele OLED (organische lichtemitterende diode) technologie voor verlichting en signalisatie.
3. Draadloze pulse-oxy meter met elektrothermische generatoren voor de energievoorziening (hoofd en armband). De pulse-oxy meter bepaalt de hartslag en zuurstofsaturatie met behulp van een vingersensor.

95 EWI-Review 1 (1): 20 – 23.

96 <http://www.tno.nl>.

97 <http://www.holstcentre.com/index.php>.

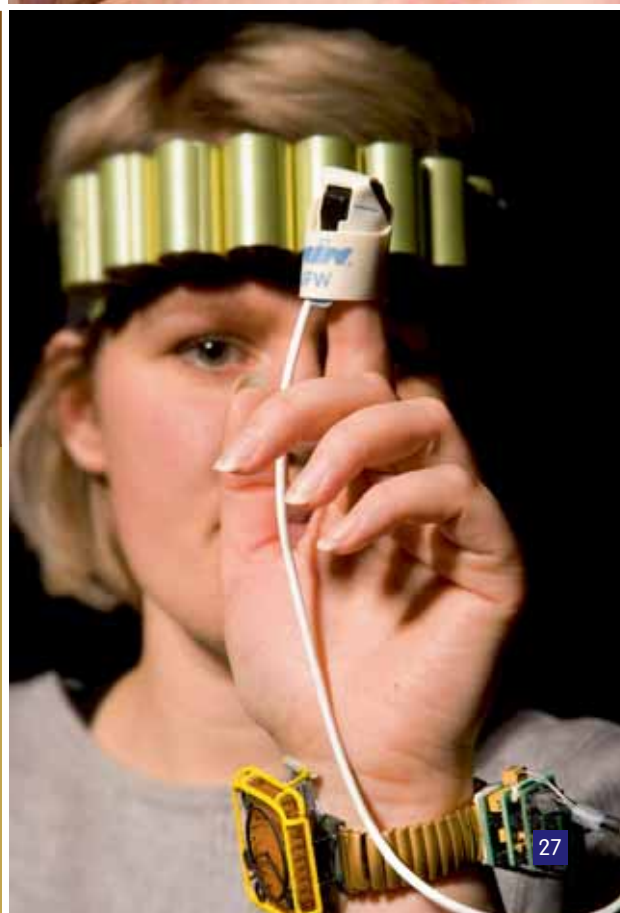
98 http://nl.wikipedia.org/wiki/Philips_Natuurkundig_Laboratorium.

99 <http://www.hightechcampus.nl>.

100 <http://www.intel.com>.

101 Zie ook elders in dit nummer: p. 20.

102 Zie ook elders in dit nummer: p. 20.

groting van de taak: *horizontale taakverruiming*, z
taal; *verticale taakverruiming*, zie bij *verticaal*¹;
ving (v.), structurele wijziging in taken of de
binnen een bedrijf, instelling of afdeling; ...
(v.); ...**waardering** (v.); ...**werk** (o.), werk dat
richt wordt.

taal (v.(m.); -tje) [Mnl. *tale* (hetgeen iem. zegt, ge
Limburg ook: getal), ~ *tellen*, de Idg. verbinding
ker], **1** (g.mv.) het op basis van een universeel
vermogen gevormde geheel van tekens en regel
betekenisdragende elementen te combineren
mens gebruik maakt, om zijn gedachten te art
wereld te ordenen en te communiceren, syn.
taal is een evoluerend, sociaal symbolencomplex,
gearticuleerde intrinsiek-variabele, arbitraire eenheid
waarop de mens in en aan de periferie van sociaal

Drie landen, één taalbeleid

Blijft het Nederlands overeind in het geweld van tegen elkaar opboksende wereldtalen zoals het Engels, het Arabisch en het Chinees? En wat kan de overheid doen om onze kleine taal in leven te houden? Veel meer dan u zou denken.

Eerst even een misverstand rechtzetten: het Nederlands is geen kleine taal. Het is de moedertaal van ruim 15 miljoen Nederlanders en 6 miljoen Vlamingen; en nog eens 400.000 Surinamers maken er dagelijks gebruik van. Er zijn ruim 6.000 talen in de wereld en op de ranglijst staat het Nederlands tussen de 45ste en 50ste plaats. Dat is hoger dan bijvoorbeeld het Grieks of het Zweeds. Sommige onderzoekers houden ook rekening met het belang van een taal, bijvoorbeeld in publicaties, bij internationale contacten of op het internet. Zij plaatsen het Nederlands zelfs in de top twintig.

Een gezonde taal

Het Nederlands verkeert dus in stralende gezondheid. Toch is er zorg nodig als we dit zo willen houden, want talen kunnen snel terrein verliezen. We zagen dit in de voorbije decennia gebeuren met onze dialecten. Waar ouders hun streektaal niet meer doorgaven aan hun kinderen, verdween deze heel snel en definitief.

Essentieel voor het voortbestaan van een taal is dat ze beschikt over alle middelen om zich te ontwikkelen en aan te passen aan de voortdurend veranderende behoeften. Een taal die men niet kan schrijven, verdwijnt in tijden waarin schrijven belangrijk is. Daarom is een vaste spelling essentieel. Een taal die men niet kan leren in een school voor vertalers en tolken, verdwijnt uit het assortiment waarmee internationale contacten worden onderhouden. Daarom zijn goede vertaalinstituten en goede opleidingen Nederlands in het buitenland noodzakelijk. Een taal die niet meedoet met de ontwikkelingen op het internet, wordt zwakker naarmate we meer informatie halen van het web. Daarom zijn voorzieningen zoals woordenlijsten en grote hoeveelheden tekstmateriaal nodig, die ontwikkelaars van digitaal materiaal en software kunnen gebruiken voor hun producten.

Meer middelen voor taal

Het Nederlands is dan wel geen kleine taal, maar de overheid die een taalbeleid kan voeren om het gezond te houden, is verspreid over drie landen. Los van elkaar zijn hun mogelijkheden erg beperkt. Samen werken ze efficiënter en kunnen ze meer middelen inzetten. Daarvoor hebben ze de Taalunie.

De Nederlandse Taalunie is een intergouvernementele organisatie die werd

opgericht in 1980 door een verdrag tussen Nederland en België. Sinds 2004 is Suriname geassocieerd lid. Aanvankelijk was het doel van de Taalunie 'integratie van Nederland en de Vlaamse gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren'. Tegenwoordig wordt de nadruk minder gelegd op integratie dan op samenwerking ten behoeve van de taalgebruiker, en op behoud van het taalkundige en literaire erfgoed.

De belangrijkste werkerterreinen van de Taalunie zijn: de taal zelf, het Nederlands in digitale toepassingen, het onderwijs in en van het Nederlands, literatuur en leesbevordering, en de positie van het Nederlands in Europa en in de wereld.

Samenwerken helpt

In al die gevallen wordt gezocht naar samenwerking tussen de deelnemende landen. Zo is de Taalunie alleen bevoegd voor onderwijs waar het over gezamenlijke projecten gaat, naast het beleid van de Nederlandse, Vlaamse en Surinaamse minister van Onderwijs. Ook op het werkerterrein van de literatuur en leesbevordering is dat goed zichtbaar. Er zijn bijvoorbeeld fondsen voor de letteren in Nederland en Vlaanderen; de taak van de Taalunie is die fondsen te laten samenwerken in projecten die de landsgrenzen overschrijden. Een derde sprekend voorbeeld is te vinden in het Instituut voor Nederlandse Lexicologie, waar in opdracht van de Nederlandse Taalunie bestanden worden aangelegd die zowel bruikbaar zijn voor de productie van woordenboeken als voor ICT-toepassingen. Geen van de drie landen zou zulke belangrijke, maar kostbare voorzieningen zelfstandig kunnen financieren. Samen lukt het wel. Hetzelfde principe geldt bij het STEVIN-programma¹⁰³. Hier heeft de Taalunie een groot deel van de beleidsvoorbereiding voor haar rekening genomen en de financierende overheden bij elkaar gebracht.

*Linde van den Bosch,
Algemeen secretaris van de
Nederlandse Taalunie*

Nederlandse Taalunie

Wat is de Taalunie?

De Nederlandse Taalunie is een organisatie waarin Nederland, Vlaanderen en Suriname de krachten bundelen in dienst van de Nederlandse taal, het taalonderwijs en de letteren. Ministers bepalen het beleid en parlementsleden zien erop toe. Een raad van deskundigen adviseert. De voorbereiding en uitvoering van het beleid zijn in handen van een algemeen secretariaat, dat samenwerkt met commissies en werkgroepen.

Het doel van de Taalunie is de gebruiker van het Nederlands te ondersteunen. Daarmee blijft het Nederlands een levenskrachtige taal. De strategische uitgangspunten van de Nederlandse Taalunie kunnen we samenvatten in vier slogans:

- Het Nederlands past overal
- Het Nederlands klinkt in vele stemmen
- Het Nederlands tussen andere Europese talen
- Het Nederlands is ons culturele huis

Lange Voorhout 19,
Postbus 10595
2501 HN Den Haag, Nederland

T: + 31 70/346 95 48
F: + 31 70/365 98 18
E: info@taalunie.org

Meer informatie over de werkzaamheden van de Taalunie vindt u op taalunieversum.org. Ook de publicaties van de Taalunie zijn via de website te bestellen.

¹⁰³ Zie ook elders in dit nummer: p. 30.

Spraakmakende en betekenisvolle technologie

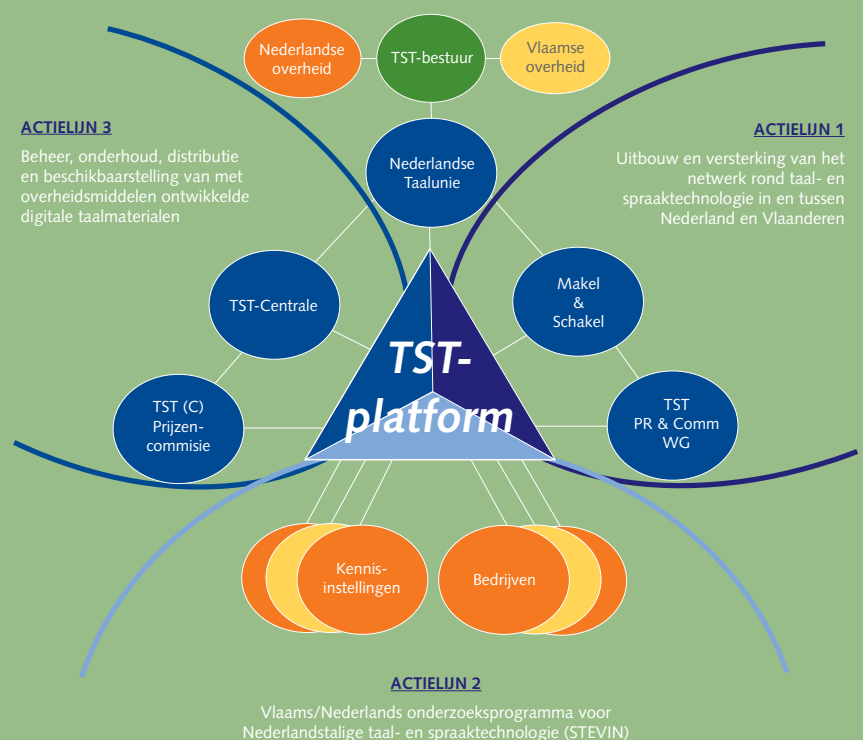
Ondanks alle (kleine) verschillen en varianten, gebruiken Vlamingen en Nederlanders dezelfde taal. Samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland op het vlak van taal- en spraaktechnologie (TST) lijkt dan ook evident. Toch heeft het tijd gevegd. Het spraakmakende debacle van het spraakbedrijf Lernout & Hauspie Speech Products in 2001 heeft, zeker in Vlaanderen, voor een echte schokgolf gezorgd. Niet alleen bij onderzoekers, industriëlen en het gerecht, maar ook bij de vele modale burgers die hoopten een graantje mee te pikken. Nog steeds wekt TST wantrouwen op. Ten onrechte.

Vanuit een diepe leperse vallei ...

In 1999 richtten Vlaanderen en Nederland het TST-platform op, om de activiteiten rond taal- en spraaktechnologie te stroomlijnen en coördineren. Drie actielijnen stonden centraal (zie figuur 2): netwerken; inventariseren en prioriteren van onderzoek en ontwikkeling; onderhoud van materialen.

2004 was het startjaar van een effectieve en geïntegreerde samenwerking op het vlak van taal- en spraaktechnologie voor het Nederlands. Deze samenwerking lag in het verlengde van de drie eerder uitgestippelde actielijnen. Een TST-Centrale¹⁰⁴ (actielijn 3) werd boven de doopvont gehouden, een STEVIN-onderzoeks- en stimuleringsprogramma¹⁰⁵ (actielijn 2) ging van start en een makel- en schakelfunctie (actielijn 1) werd actief. STEVIN¹⁰⁶ (Spraak- en Taaltechnologische Essentiële Voorzieningen In het Nederlands) staat in voor de creatie van digitale basisvoorzieningen onder de vorm van onderzoeksresultaten (datacollecties of corpora verrijkt met bijkomende informatie, software, demonstratoren, algoritmes, ...). Het makelen en schakelen zorgt ervoor dat de spelers in kaart en met elkaar in contact gebracht worden. De TST-Centrale dient om de digitale TST-voorzieningen te onderhouden en distribueren.

Figuur 2: De drie TST-actielijnen gecoördineerd door de Taalunie

Naar een piek in de polders

Een TST-relatiebureau: makelen en schakelen

De makel- en schakelfunctie heeft als doel Vlaamse en Nederlandse spelers in het TST-veld – de kenniscentra, technologieaanbieders, softwareproducenten, belangenorganisaties en overheden – te identificeren en bij elkaar te brengen. Het verspreiden van een TST-nieuwsbrief¹⁰⁷ en het organiseren van de TST-beurs Taal in Bedrijf¹⁰⁸ zijn belangrijke activiteiten in dit kader. Het makelen en schakelen wordt op continue basis uitgevoerd door de Nederlandse Taalunie¹⁰⁹, die hiervoor onder meer een centrale Infodesk¹¹⁰ beheert en onderhoudt. Een specifiek onderdeel ervan is de aanwezigheid in Europese netwerken die TST voor het Nederlands ten goede komen.

Een TST-fabriekje: het STEVIN-programma

Het bedrijfsleven is niet geneigd te investeren in de opbouw van een digitale basisinfrastructuur voor het Nederlands gezien de beperkte afzetmarkt, bijvoorbeeld in vergelijking met het Engels. Dergelijk marktfalen dwingt overheden ertoe om zelf de investeringen te dragen. Enkele doelstellingen staan hierbij voorop. Een

adequate digitale taalinfrastructuur van essentiële data en tools voor het Nederlands moet zowel voor de kennisinstellingen als het bedrijfsleven beschikbaar worden (doelstelling 1). De kennisinstellingen hebben de data nodig als grondstof en de tools als hulpmiddel bij het uitbouwen van hun wetenschappelijke activiteiten (doelstelling 2a); bijvoorbeeld nieuwe methodes om informatie uit documenten te filteren. Voor het bedrijfsleven zijn ze onmisbaar om complexe applicaties te ontwikkelen voor een aantal talen, maar primair voor het Nederlands (doelstelling 2b); bijvoorbeeld voor een navigatiesysteem dat straatnamen in het Nederlands correct uitspreekt. De economische en culturele positie van het Nederlands in de wereld van informatietechnologie moet immers behouden blijven (doelstelling 3).

Bijkomende flankerende activiteiten bevorderen de kennisoverdracht en vraagstimulering (doelstelling 4). Demonstratieprojecten moeten aantonen dat TST voor het Nederlands een rijpe technologie is om nuttige en rendabele toepassingen te maken (zie ook verder). Dit om de vraag naar dergelijke producten aan te wakkeren. Netwerksubsidies worden verleend om workshops of andere evenementen in te richten om kennis te

verspreiden. Enkele educatieve projecten hebben specifiek als doel om TST in de kijker te plaatsen bij studenten en schoolgaande jeugd. Zo ondersteunt STEVIN mee de opbouw van een TST-sectie binnen de taalwetenschappenvakpagina van de populaire Nederlandse site 'Kennislink'¹¹¹. Beslissers en investeringsverantwoordelijken binnen een organisatie kunnen hun kennis over TST bijspijkeren dankzij TST-masterclasses.

Het adequaat regelen van intellectuele eigendomsrechten van de materialen en softwaretools wordt in nauwe samenwerking met de TST-Centrale gerealiseerd. In principe wordt de Taalunie eigenaar van alle projectresultaten, wat niet gebruikelijk is bij onderzoeksprojecten. Dit opent evenwel de mogelijkheid om een beleid van open innovatie¹¹² op te zetten via de TST-Centrale. Bedrijven kunnen zo eigen specifieke producten ontwikkelen op basis van gemeenschappelijke basiscomponenten (doelstelling 5).

Wat rolt er van de band?

STEVIN levert een waaier aan resultaten op¹¹⁴. Een onderscheid kan gemaakt worden tussen onderzoeksprojecten en demonstratieprojecten:

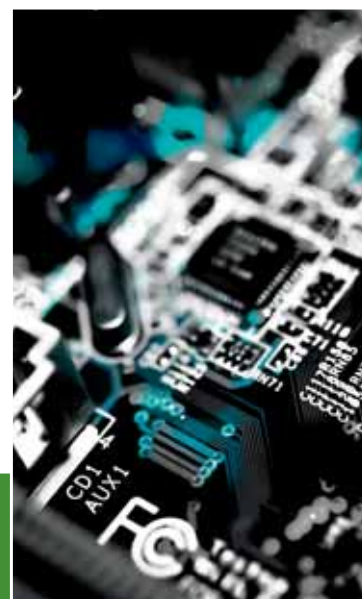
- Zo leveren verschillende onderzoeksprojecten (€ 400-500.000 subsidie) een gegevensverzameling af (corpus) van teksten die verrijkt werden met allerhande taalkundige informatie, bv. woordsoort, noemvorm, ... Ook hulpmiddelen en procedures om verrijkingen toe te voegen aan een corpus worden opgeleverd. Dit type van projecten richt zich specifiek op de digitale basisinfrastructuur. Andere betreffen eerder onderzoek en ontwikkeling, bv. het verbeteren van een spraakherkenner en onderdelen die er nuttig voor zijn, zoals methodes om beter met ruis en achtergrondlawaai om te gaan. Ten slotte zijn er onderzoeksprojecten die toepassingsgericht zijn. Daarbij wordt bijvoorbeeld software ontwikkeld die teksten automatisch samenvat en vertaalt. Of die informatie distilleert uit teksten. Een ander project is dan weer maatschappelijk relevant omdat het methodes ontwikkelt die het alfabetiseringsproces van allochtonen digitaal ondersteunen. Hoofdzakelijk kennisinstellingen nemen deel aan onderzoeksprojecten. In totaal werden negentien dergelijke projecten goedgekeurd.
- De demonstratieprojecten (€ 50-100.000) beslaan een breed gamma aan toepassingen. Van het ondertitelen van tv-programma's tot de automatische productie van een gesproken krant voor blinden over spellingscorrectoren voor dyslectici, jargonbewakers, automatische antwoordlijnen en het slim opzoeken van informatie in webportalen. Dergelijke projecten zijn in hoofdzaak bestemd voor kmo's. Deze passen kant-en-klare technologie toe in nieuwe producten of diensten voor 'echte' klanten.

Een mooi voorbeeld van de samenwerking tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen, Vlaamse en Nederlandse partners, en de aanwending van basisinfrastructuur in een toegepast project? Autonomata en Automata Too. Hetzelfde consortium schuilt achter beide projecten: TeleAtlas¹¹⁴, Nuance Communications International¹¹⁵ en de Universiteit Gent¹¹⁶ aan Vlaamse zijde en de universiteiten van Utrecht en Nijmegen aan Nederlandse zijde. Het eerste Autonomataproject leverde onder meer een specifieke softwarecomponent op, waarmee eigennamen beter uitgesproken en herkend worden. Deze component wordt meegeleverd met de commerciële Nuancesoftware. Vooral voor autonavigatiesystemen is een dergelijke verbetering van groot belang; vandaar de betrokkenheid van TeleAtlas. Het Autonomata Tooproject bouwt hierop verder. Het doel is om een demonstrator te bouwen, die informatie verschaft over zogenaamde 'points of interest' (POIs). Dit zijn lokale bezienswaardigheden, officiële instanties – toerismekantoor, ziekenhuis, politiekantoor, ... – openbaar transport, hotels, banken enz. De namen van deze POIs kunnen op vele manieren worden uitgesproken. Soms al in het Nederlands, maar zeker als een eigenaam of vreemd woord deel uitmaakt van de benaming van het POI. Het uitspreken en herkennen van dergelijke namen kan erg lastig zijn voor een computer. Het probleem wordt des te prangender gezien het belang van deze POIs, ook voor buitenlanders, wat de spraakvariatie alleen maar vergroot. Autonomata Too probeert hiervoor een oplossing te vinden.

En wat daarna?

EWI startte een TST forecastoefening¹¹⁷ op. Uit enkele voorbereidende brainstormen en rapporten distilleerden we 45 stellingen, die door een 70-tal experts beoordeeld en becommentarieerd werden. Deze resultaten zijn voorgesteld tijdens Taal in Bedrijf 2008¹¹⁸. Ook de Nederlandse overheid en enkele belangorganisaties brachten hun wensen naar voor. Op basis van dit alles streven we in de komende periode naar een synthese waar alle financierende overheden kunnen achter staan, wat hopelijk resulteert in een opvolgingsprogramma voor STEVIN.

*Peter Spyns,
Afdeling Strategie en Coördinatie en
STEVIN-programmacoördinator voor de
Nederlandse Taalunie*

n1 | STEVIN

Het budget van STEVIN

Het totaalbudget voor STEVIN bedraagt € 11,4 miljoen. De Vlaamse overheid, vertegenwoordigd door het departement EWI, het IWT en het FWO, staat in voor 1/3de (€ 3,8 miljoen). De overige 2/3de (€ 7,6 miljoen) komt van de Nederlandse ministeries van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. De Nederlandse Taalunie¹¹⁹, als intergouvernementele organisatie, treedt op als het financiële verdeelpunt, overziet en coördineert de activiteiten. STEVIN loopt tot eind 2011.

104 Zie elders in dit nummer: p. 33.

105 <http://www.stevin-tst.org>.

106 Zie http://www.stevin-tst.org/documenten/stevin_mjp_150904.pdf voor een uitvoerige beschrijving van het STEVIN-meerjarenplan.

107 <http://taalunieversum.org/taal/technologie/nieuwsbrief>.

108 <http://www.taalinbedrijf.org>.

109 Zie ook elders in dit nummer: p. 28.

110 <http://taalunieversum.org/taal/technologie>.

111 <http://www.kennislink.nl/web/show?id=129397>.

112 EWI-Review (2) 2: 46 – 49.

113 We verwijzen de geïnteresseerde lezer naar twee thematische uitgaven van het tijdschrift DiXiT (van de Nederlandse organisatie voor TAAL- en Spraaktechnologie – NoTAS) over STEVIN. Elk project beschrijft zichzelf in één pagina: http://www.stevin-tst.org/pers/#in_media.

114 <http://www.teleatlas.com/index.htm>.

115 <http://netherlands.nuance.com>.

116 <http://www.elis.ugent.be>.

117 <http://ewi-vlaanderen.be/ewi/index.php?id=485>.

118 <http://www.taalinbedrijf.org>.

119 Zie elders in dit nummer: p. 28.

De TST-Centrale: voor het behoud van digitaal Nederlandstalig onderzoeksmateriaal

Voor onderzoek en ontwikkeling in de Nederlandstalige taal- en spraaktechnologie is er voldoende digitaal bronmateriaal van het Nederlands nodig. Vaak wordt dit materiaal in onderzoeks- instituten samengesteld met financiële steun van de overheid. Om kapitaalvernietiging tegen te gaan, wordt beheer en her- gebruik van de materialen gestimuleerd door de materialen te centraliseren in een Nederlands-Vlaams portaal: de Centrale voor Taal- en Spraaktechnologie of TST-Centrale.

De materialen die bij de TST-Centrale beschikbaar zijn, bestaan uit verzamelingen teksten of spraakfragmenten (corpora), geordende lijsten van verschillende (delen van) woorden (lexica), elektronische woordenboeken en taal- en spraaktechnologische software (tools; bijvoorbeeld een spellingchecker). De verzamelingen tekst en spraak zijn in de meeste gevallen verrijkt met taalkundige informatie over vorm, uitspraak, woordsoort, betekenis en onderlinge relaties in een zin. Deze corpora, lexica, woordenboeken en tools zijn vaak het resultaat van een door de overheid gesubsidieerd project. Project-subsidies dekken over het algemeen alleen de kosten voor de ontwikkeling, maar niet voor het beheer en de distributie van de uiteindelijke resultaten. Het belangrijkste doel van de TST-Centrale is daarom de materialen na afloop van het project in beheer te nemen en beschikbaar te stellen voor nieuwe projecten op het gebied van onderwijs, onderzoek en ontwikkeling.

STEVIN draagt bij

Een belangrijke leverancier van taalmaterialen is het Vlaams-Nederlandse subsidieprogramma STEVIN (Spraak- en Taaltechnologische Essentiële Voorzieningen In het Nederlands)¹²⁰. De resultaten van de

STEVIN-projecten worden overgedragen aan de Nederlandse Taalunie, waarna de TST-Centrale voor het verdere beheer en de distributie zorgt. Bijzonder is dat de TST-Centrale nauw betrokken is bij bepaalde aspecten van de STEVIN-projectprocedure: eigendomsrecht kwesties werden samen met een gespecialiseerde STEVIN-commissie en juristen geklaard; er werd een beleid opgesteld voor het opleveren van resultaten als open source; en de TST-Centrale verzorgde enkele publieke themadagen over de lopende projecten. Inmiddels is een eerste reeks STEVIN-projectresultaten beschikbaar via de TST-Centrale.

Beschikbaarstelling van de materialen verloopt via de website van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (het instituut waarbij de TST-Centrale ondergebracht is¹²¹). In de online productcatalogus wordt van alle beschikbare materialen een afzonderlijke productbeschrijving gegeven. Vele ervan zijn online te doorzoeken en direct te bestellen bij de TST-Centrale. Na het ondertekenen (of online accepteren) van een gebruikersovereenkomst kunnen vrijwel alle producten gratis gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden. Voor commerciële partijen geldt een marktconforme prijs.

Over toegevoegde waarde

De medewerkers van de TST-Centrale hebben, naast praktische kennis over beheer en distributie, ook inhoudelijke kennis opgebouwd over de verschillende materialen. De servicedesk helpt gebruikers met specifieke vragen of problemen. Indien nodig kan er contact opgenomen worden met de ontwikkelaars van het materiaal. Bij de servicedesk kan men ook workshops of gastcolleges over bepaalde materialen aanvragen. Op die manier zorgt de TST-Centrale ervoor dat de waarde van digitale onderzoeksmaterialen voor het Nederlands en de kennis ervan niet verloren gaat.

*Laura van Eerten,
TST-Centrale*

Meer?

In 2004 is de TST-Centrale opgericht op initiatief van de Nederlandse Taalunie. De TST-Centrale wordt gefinancierd door de Nederlandse Taalunie en is als project ondergebracht bij het Instituut voor Nederlandse Lexicologie, met vestigingen in Leiden en Antwerpen.

Website: www.inl.nl/tst-centrale e-mail: servicedesk@inl.nl

¹²⁰ Zie ook elders in dit nummer: p. 30.

¹²¹ <http://www.inl.nl>.

Onze Vlaming in Den Haag

Axel Buyse

Filip D'havé

Interview met Axel Buyse en Filip D'havé

Sinds enige tijd verdedigt een ambtenaar van het departement Internationaal Vlaanderen de Vlaamse belangen in Den Haag. Het centrale thema van dit nummer vormde een uitstekende gelegenheid om onze vertegenwoordiger boven de Moerdijk aan de tand te voelen. Dankzij een recente aflossing van de wacht kwamen twee heren in aanmerking: Axel Buyse nam de vertegenwoordiging waar tot 1 september en werd opgevolgd door Filip D'havé. Oud en nieuw; een mijmerende terugblik en popelende plannen. En – een cliché als uitsmijter – twee voor de prijs van één.

“Wij zijn als het ware het oog en oor van Vlaanderen in het buitenland.”

“Nederland is in de eerste plaats een groot laboratorium voor onze overheidsinstellingen.”

EWI-Review: Een Vlaamse ambtenaar verbonden aan een Belgische ambassade in Nederland: kunt u voor ons beschrijven hoe dat in elkaar zit?

Axel Buyse: Als Vlaamse vertegenwoordiger in het buitenland ben je automatisch ook Belgisch diplomaat. Die constructie is niet vanzelfsprekend: we worden door het gastland beschouwd als een diplomaat van de Staat België, maar we hebben Vlaamse bevoegdheden. Nederland is voor Vlaanderen van uitzonderlijk groot belang, op alle mogelijke terreinen. Daardoor heeft een Vlaamse vertegenwoordiger in Nederland een vrij sterke positie. Aan de ene kant maken we deel uit van de ambassade, aan de andere kant is men in Nederland in verregaande mate autonoom. De Vlaamse overheidsdiensten zorgen voor de aansturing. We rapporteren ook aan de Vlaamse Regering en aan de Vlaamse overheid. En we informeren de Belgische federale diplomaten op post en de ambassadeur. Deze laatste is het ‘posthoofd’; hij moet tussenbeide komen in protocolaire aangelegenheden. De verhouding tussen de verschillende partijen is niet eenvoudig, omdat ze een zekere welwillendheid veronderstelt aan beide kanten. Men noemt dat de ‘federale loyaliteit’. Maar als beide zijden de Belgische grondwet respecteren, kunnen we op werkdagen samenwerken en versterkt het Vlaamse niveau het federale en omgekeerd.

Een laboratorium voor Vlaamse overheidsinstellingen

EWI-Review: Wat houdt de functie concreet in?

Axel Buyse: In de eerste plaats trachtte ik doelgericht informatie te verzamelen en die op de juiste plaats te bezorgen binnen de Vlaamse overheidsinstellingen. Niet alleen is Nederland – gezien de eenheid van taal – een heel belangrijk partnerland, het is in de eerste plaats een groot laboratorium voor onze overheidsinstellingen. Nederland is een gevestigde natiestaat met een lange traditie, die goed functioneert en zichzelf voortdurend probeert te moderniseren. Ik probeerde dus onze Vlaamse ambtenaren op de hoogte te brengen van ontwikkelingen op maatschappelijk, politiek, economisch en sociaal vlak, die ook voor Vlaanderen essentieel zijn. Uiteraard moest ik keuzes maken, want de eerste vier jaar was ik er alleen, met enkel de landbouwraad, de handelsattaché van FIT¹²² en de directeur van Toerisme Vlaanderen, die zich met hun eigen sectoren en activiteiten bezighouden. Toch

denk ik dat ik erin geslaagd ben om kort op de bal te spelen, zeker in domeinen als cultuur, onderwijs en inburgering.

Filip D'havé: In de eerste plaats wil ik het werk van Axel voortzetten. Onze beleidsvisie is geïnspireerd op de lijnen die het departement Internationaal Vlaanderen heeft uitgetekend. Die zijn gebaseerd op de strategienota voor Nederland, ontwikkeld met medewerking van alle Vlaamse departementen. Er zijn dus heel duidelijke lijnen uitgezet op lange termijn; we moeten niet in het ongewisse werken. Op het terrein zelf wil ik natuurlijk de opportuniteiten zien aan te boren.

Het oog en oor van EWI

EWI-Review: In welke mate komt u tussenbeide in dossiers met betrekking tot het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie?

Axel Buyse: Onze activiteiten rond Economie, Wetenschap en Innovatie zijn begonnen in 2004, met de ondertekening van een intentieverklaring door de bevoegde ministers om beter samen te werken op het vlak van wetenschap en innovatie¹²³. Dankzij contacten bij EWI, kreeg ik er geleidelijk meer aandacht voor. Momenteel hebben we als Vlaamse vertegenwoordiger ook zitting in de Vlaams-Nederlandse stuurgroep. Dat is een grote stimulans om alert te zijn.

Vooral informatie doorgeven is heel belangrijk. Op een bepaald ogenblik maakte Philips bijvoorbeeld duidelijk dat het de High Tech Campus in Eindhoven wilde afstoten. Het is belangrijk zo'n nieuws zo snel mogelijk door te spelen. Zo zijn we als het ware het oog en oor van Vlaanderen – en van EWI – in het buitenland. Aan de andere kant hebben we ook een representatieve rol te vervullen. Samen met mijn collega van FIT legden we daartoe contact met een aantal onderzoeksinstituten, de High Tech Campus, SenterNovem, etc. We zijn ook vertegenwoordigd in de beleidsorganen van de Nederlandse Taalunie¹²⁴, waar STEVIN¹²⁵ een band mee heeft. Mijn contacten met de universiteiten startte ik op vanuit het belang van de onderwijsfunctie, maar ik kwam snel tot de bevinding dat we oog moesten hebben voor samenwerking in wetenschapsbeleid. Leuven en Leiden, bijvoorbeeld, die historisch nauw met elkaar verwant zijn, hebben concrete samenwerkingsplannen. Soms zetten we ook zeer discrete stappen: zo kloppen bedrijven wel eens aan met vragen van strategische aard, die niet

onmiddellijk door FIT kunnen opgelost worden. Bijvoorbeeld: ze proberen een belangrijke deal te sluiten, maar stoten op een politiek geïnspireerd probleem. In die gevallen kon ik dankzij mijn contacten nuttige tips en ondersteuning geven. Uiteraard toetsen we dit telkens af met de economische vertegenwoordiger: het kan niet de bedoeling zijn dat we elkaars vliegen afvangen. Maar vermits zij vaak bedolven worden onder een berg projectmatig werk, kan een Vlaamse vertegenwoordiger soms een bredere kijk bieden, vanuit vogelperspectief.

“De Nederlandse staatsveiligheid kon zich niet voorstellen dat er zoiets bestond als een Vlaamse diplomaat.”

EWI-Review: Economische samenwerking is dus ook een gebied waar de vertegenwoordiging een rol kan spelen?

Axel Buyse: Met de W en vooral de I zijn we al jaren bezig; de E hinkte een beetje achterop. De evolutie die we nu doormaken, vooral dan op het economisch vlak, is aanzienlijk. Dat is niet alleen mijn verdienste, maar ook die van mijn voorgangers en mijn opvolger. De mensen die de job vóór mij uitoefenden, hebben echt pionierswerk verricht. Ik heb het een niveau hoger kunnen tillen, denk ik. En wat Filip nu van plan is, vind ik zeer interessant. Hij denkt eraan een échte consultatieronde te organiseren met de vertegenwoordigers van ons bedrijfsleven. Hij wil VOKA, UNIZO, Agoria, etc. wijzen op het bestaan van de Vlaamse vertegenwoordiging en op wat die voor hen kan doen. Wij houden ook al die grote en vaak goed functionerende adviesorganen in de gaten die Nederland heeft: de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid¹²⁶, de Sociaal-Economische Raad, het Sociaal en

“Het is belangrijk dat we samen de buitenlandse markt economie, dat we een groter marktaandeel hebben

Cultureel Planbureau¹²⁷, het Centraal Plan-Bureau¹²⁸. Zij leveren documenten af die ook voor ons van bijzonder groot belang zijn. Het doorspelen van deze informatie aan geïnteresseerden binnen de Vlaamse administratie kan een heel interessante rol zijn. Filip, zelf een econoom, heeft zeker voldoende feeling om die verder uit te bouwen.

Filip D'havé: Ik wil hier meteen een kanttekening bij maken: ik heb niet de intentie om me op het terrein van mijn FIT-collega¹²⁹ te begeven. Katharina Desmet, die ook nieuw is, heeft als taak om enerzijds de exportbelangen van Vlaamse bedrijven te dienen in Nederland en marktopportunities te onderzoeken. Anderzijds zal ze de investeringen vanuit Nederland in Vlaanderen bevorderen. Met haar takenpakket zal ik mij uiteraard niet bezighouden. Dat belet niet dat ik beleidsmatig wel een faciliterende rol kan spelen. Er is interesse voor versterkte samenwerking tussen economische organisaties. Ik heb het dan niet zozeer over bedrijvenresearch, maar veeleer over het macroniveau. Tijdens een gesprek met Bernard Wientjes, de voorzitter van het Verbond van Nederlandse Ondernemingen¹³⁰ (het VNO), rijpte het idee van een jaarlijkse samenkomst van economische organisaties. Uiteraard kunnen daar bedrijven bij zijn die actief zijn in bijvoorbeeld de audiovisuele markt, de mediasector, ... Ik wil dus wel een verkennende rol spelen voor versterkte samenwerking op het vlak van het economische beleid. Wanneer we op een microniveau komen, waar het gaat om opportuniteiten voor samenwerking van bedrijf tot bedrijf, ligt de bal uiteraard in het kamp van FIT.

Geen stof op de nieuwe intentieverklaring

EWI-Review: Een versterkte bilaterale samenwerking binnen ons beleidsdomein past in het kader dat we creëren met de

nieuwe intentieverklaring, een actieplan met concrete aandachtspunten en de Stuurgroep Samenwerking Vlaanderen/Nederland¹³¹. Hebt u nog ideeën om dit in de toekomst verder kracht bij te zetten?

Axel Buysse: Ik ben ervan overtuigd dat het de goede aanpak is. Vele beleidsintenties vergrijzen en worden na verloop van tijd een statisch document. Ik denk dat het zeer belangrijk is dat de Stuurgroep voortdurend herinnert aan de beleidsverklaring. Met grote regelmaat zou men moeten aftoetsen of de principes ervan ook een echte concretisering krijgen.

Filip D'havé: Axel stelt terecht dat de nieuwe intentieverklaring niet onder het stof mag belanden. Ik zal alle contacten leggen om ze levend te houden en faciliterend optreden tussen de betrokken ministeries in Nederland en EWI voor het uitwerken van concrete projecten.

Voor innovatie en wetenschap kunnen we proberen – een idee dat gerijpt is vanuit mijn vorige rol bij de Europese Unie in Brussel – om elkaar meer te spreken over onze standpunten in Europese besluiten. Het kan zinvol zijn om, binnen het Europese Zevende Kaderprogramma, het Vlaamse standpunt af te stemmen met dat van de collega's in Nederland. Ik denk dat er al aanzetten zijn gegeven, dat er zelfs al interesse voor getoond is vanuit het Nederlandse ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Ook daarin kan deze vertegenwoordiging faciliterend optreden.

Opgepakt door de staatsveiligheid

EWI-Review: Hoe verlopen de contacten met de ministeries in Nederland?

Axel Buysse: Er bestaat aan Nederlandse kant een zeer grote interesse voor alle beleidsdomeinen die raken aan de Vlaamse

bevoegdheden. Als er al een negatieve reactie is, heeft die veelal te maken met een soort pleinvrees, die ontstaat wanneer men de Belgische instellingen niet goed kent.

Een grappig voorval toont aan dat het bij het begin van mijn mandaat niet vanzelfsprekend was om als Vlaamse diplomaat naar buiten te komen. Bij de opening van de Westerscheldetunnel vergezelde ik de Belgische ambassadeur. Toen ik toevallig te dicht bij koningin Beatrix kwam, werd ik opgepakt door de staatsveiligheid. Ik heb enkele uren in een combi moeten doorbrengen omdat ze zich niet konden voorstellen dat er zoiets bestond als een Vlaamse diplomaat.

Filip D'havé: Dat zie ik nu toch niet meer gebeuren, al is het maar omdat het departement Buitenlandse Zaken de Belgische situatie goed kent. De randvoorwaarden zijn heel sterk geëvolueerd. Men ziet de Vlaamse vertegenwoordiging ook als een volwaardige diplomatieke missie, op hetzelfde niveau als de Belgische ambassade. We komen net van een kennismakingssonderhoud met de directeur-generaal voor Internationale Samenwerking. Zij heeft spontaan contact gezocht en tijd vrijgemaakt voor een gesprek, zoals met alle ambassadeurs van West-Europa en Midden-Europa. Dat tekent de manier waarop de Nederlandse autoriteiten aankijken tegen Vlaanderen en haar vertegenwoordigers.

Cv Axel Buysse

Geboren in Kortrijk, op 27 april 1955

Master (lic.) Moderne Geschiedenis, K.U.Leuven

- Leraar geschiedenis en economie (1980-1984) Volwassenenonderwijs - Leuven.
- Redacteur Buitenland De Standaard (1984-1995), met specialisaties: Afrika, Balkan, Internationale Veiligheid.
- Chef Buitenland en Commentator Buitenland De Standaard (1995-2003).
- Sabbatjaar onderzoeker "Ethische aspecten van kiembaan-gentherapie" (in opdracht van het Vlaams Instituut voor Biotechnologie) (2002).
- Vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering op de Belgische Ambassade in Den Haag (2003-2008).
- Vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering op de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de EU (najaar 2008 -).
- Publicaties over de EU, journalistieke integriteit, terrorisme, radicaal-rechts, Congo, Balkan, nationalisme.

betreden. Zo zorgen we ervoor, in de geglobaliseerde op wereldschaal."

Axel Buyse: Een moeilijkheid in de samenwerking wordt veroorzaakt door de spanning tussen het ambtelijk niveau en de politiek. In de Nederlandse context is er een vrij directe lijn tussen verantwoordelijken: het niveau van de kabinetten is er afwezig. Een hoge Nederlandse ambtenaar draagt de verantwoordelijkheid voor het standpunt dat hij inneemt; hij heeft het vaak ook zelf uitgewerkt en ontwikkeld. Hij wordt geconfronteerd met een Vlaamse collega die op zijn minst even beslagen is in de materie, maar die met een gebrek aan rugdekking kampt. Als hij al uitvoerig overleg heeft gevoerd met het kabinet, zit hij goed, maar als er plots nieuwe problemen opdoemen, kan hij niet zomaar beslissingen nemen. Bij een combinatie van een goed functionerend kabinet met een goed functionerend departement of agentschap, is dat probleem klein. Anders is het als de communicatielijnen tussen departement en kabinet niet goed zijn. Dan kunnen zich beschamende situaties voordoen, waarbij op ambtelijk niveau verregaande overeenkomsten zijn gesloten tussen Nederland en Vlaanderen en helemaal op het einde van de rit blijkt dat het kabinet niet akkoord gaat. Dan ontploffen de Nederlanders. En terecht, want dat is slecht bestuurlijk beleid.

Introverte wereldburgers en wereldgerichte nationalist

EWI-Review: Is de samenwerking zowel voor Nederland als voor Vlaanderen onontbeerlijk?

Axel Buyse: Belangrijke dossiers die de Vlaamse vertegenwoordiging in Nederland zeer actief moet opvolgen, zijn de grote infrastructuurprojecten met grensoverschrijdende impact: bijvoorbeeld de Schelde, de IJzeren Rijn, de werken aan de Antwerpse ring. Die dossiers zijn ingrijpend en belangrijk voor ons, maar ook voor hen. Zij zijn even afhankelijk van Vlaanderen voor de transit naar de grote buitenwereld, als wij van hen voor een deel van ons transportsysteem. Het helpt hen daarop te wijzen. Want zij zijn een oude natie, met de neiging zich wat introvert te gedragen, ook al zijn ze zelfverklaarde wereldburgers. Men verwijt ons soms nationalist te zijn, maar in de praktijk vind ik dat wij behoorlijk op de wereld gericht zijn. Soms moeten we duidelijk zeggen dat we toch ook een en ander te bieden hebben. Het Holst Centre¹²², bijvoorbeeld, is daar een mooie illustratie van, of het innovatiebeleid aan onze universiteiten; zo zet Leuven de standaard in het oprichten van spin-offs.

Filip D'havé: We zijn in zekere zin concurrenten van elkaar, maar idealiter

focussen we zoveel mogelijk op win-situaties. Het is, denk ik, belangrijk dat we samen de buitenlandse markt betreden. Zo zorgen we ervoor, in de geglobaliseerde economie, dat de taart voor ons groter wordt: dat we een groter marktaandeel hebben op wereldschaal. En als de taart groter is, is er sowieso minder een probleem om die te verdelen. Nederland en Vlaanderen vertegenwoordigen samen bijvoorbeeld ongeveer 70 % van de wereldmarkt voor baggeraars. Als we hierin ook samen opleidingen verstrekken, kunnen we daar alleen maar bij winnen. We zijn dienaren van de Vlaamse Regering, en als er een duidelijke visie en politieke wil aanwezig zijn, wil ik die graag ondersteunen.

*Erwin Dewallef en Peter Spyns,
Afdeling Strategie en Coördinatie*

*Karen Haegemans,
Afdeling Onderzoek*

Cv Filip D'havé

Geboren op 14 augustus 1960 in Brugge. Filip D'havé is econoom van basisvorming. Hij studeerde aan de universiteit van Gent en de Economische Hogeschool Sint-Aloysius (specialisatie overheidsmanagement) en genoot een postuniversitaire opleiding aan het Europacollege te Brugge, waar hij in 1987 afstudeerde als Master in Advanced European Studies. Later volgde hij een opleiding in overheidsmanagement aan de Gent-Leuven Vlerick School voor Management.

- 1987 tot 1990: parlementair medewerker van de heer Raf Chanterle, EVP-lid van het Europees Parlement.
- 1990 tot 1992: opdrachthouder bij de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven voor het project Europa 1992.
- 1992 tot begin 2000: adjunct-adviseur bij de Vlaamse overheid, aanvankelijk als beleidsmedewerker voor de implementatie van het Europees Sociaal Fonds en Europese sociale programma's in Vlaanderen; vanaf 1994 als opdrachthouder Buitenlands Beleid van het toenmalige Vlaamse departement Economie, Werkgelegenheid en Landbouw, in de staf van de secretaris-generaal.
- begin 2000: diplomatiek vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering bij de Europese Unie, binnen de Permanente Vertegenwoordiging (PV) van België.
- 1 september 2008: diplomatiek vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering in Nederland.

122 Zie ook elders in dit nummer: p. 12.

123 Zie ook elders in dit nummer: p. 20.

124 Zie ook elders in dit nummer: p. 28.

125 Zie ook elders in dit nummer: p. 30.

126 <http://www.wrr.nl>.

127 <http://www.scp.nl>.

128 <http://www.cpb.nl>.

129 Zie ook elders in dit nummer: p. 12.

130 <http://generator.vnoncw.intermax.nl/web/show?id=278790>.

131 Zie ook elders in dit nummer: p. 20.

132 Zie ook elders in dit nummer: p. 26.

Vlaams-Nederlandse samenwerking in het Zeewetenschappelijk Onderzoek

Al sinds de jaren 70 bestaat in de zeewetenschappen een goede samenwerking tussen de Vlaamse en Nederlandse onderzoeksinstituten. Hierbij komen alle wetenschappelijke disciplines aan bod. Er wordt zowel fundamenteel, toegepast als beleids-ondersteunend onderzoek verricht.

Figuur 3: Het verdrongen Land van Saeftinghe speelt een belangrijke rol in de waterhuishouding van de Schelde en fungeert als belangrijke broedkamer voor verschillende levensgemeenschappen in het estuarium (© SIC/ Joop Van Houdt)

Vanaf de jaren 90 is een deel van het kustgebonden onderzoek toegespitst op het Westerschelde-estuarium en de getijdengebonden Zeeschelde. De Schelde is een belangrijke levensader voor de Vlaamse en Belgische economie. Ze speelt daarnaast ook een cruciale rol in de dienstverlening, die vanuit diverse ecosystemen langs de rivier en het estuarium worden aangeleverd.

VLANEZO

Gesteund door de goede ervaringen, werkte een Vlaams-Nederlandse werkgroep in 2000 op een gestructureerde manier een samenwerkingsverband uit tussen Vlaamse en Nederlandse onderzoeksinstituten. Dit resulteerde in het Vlaams-Nederlands kustgebonden zeeonderzoek (VLANEZO 2002-2006): een vijfjarig onderzoeksprogramma gefinancierd door de ministeries van OCW¹³³ in Nederland en de voorloper van EWV in Vlaanderen (de Administratie Wetenschap en Innovatie). Het totale budget bedroeg € 1,8 miljoen aan Nederlandse en € 0,99 miljoen aan Vlaamse zijde. VLANEZO stond onder de wetenschappelijke en administratieve begeleiding van FWO in Vlaanderen en NWO¹³⁴ in Nederland, en werd gestuurd door een gezamenlijke Vlaams-Nederlandse commissie.

Het onderzoeksprogramma bevorderde de samenwerking tussen Vlaamse en Nederlandse wetenschappers, vooral inzake ecologisch zeeonderzoek. Het droeg ook bij tot het vergroten van de kennis van het Schelde-estuarium en de kustzone, zowel vanuit puur wetenschappelijk oogpunt als vanuit de behoeften van het beleid.

Op onderwijsvlak werd de samenwerking versterkt door het incorporeren van vier Nederlandse lesgevers in Vlaamse masteropleidingen en de medewerking van Vlaamse lesgevers aan de Onderzoeksschool Functionele Ecologie in Yerseke. Vlaamse en Nederlandse onderzoekers leerden elkaar beter kennen. Dit opgebouwde vertrouwen kan in de toekomst uitgroeien tot een kritische massa en kennispool, ook in regionaal Europees verband door uitbreiding van de samenwerking met Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland.

Komende uitdagingen

De samenwerking moet zorgen voor kennisoverdracht naar universitair onderwijs en onderzoek, voor de ondersteuning van politieke initiatieven inzake milieuproblematiek en voor de ontwikkeling van nieuwe methoden en instrumenten. Ze moet ook toelaten in de toekomst efficiënter in te spelen op de uitdagingen voor mariene wetenschappen, meer bepaald:

- door het verdiepen van de kennis gaande van ecologische en biogeochemische cycli tot processen die het ontstaan en de evolutie van estuariene en kustgebonden landschappen bepalen;
- door de effecten van klimaatverandering in kustgebieden en kustwateren beter te begrijpen en correcter in te schatten wat de opwarming van de kustwateren kan betekenen;
- door het voorspellen welke nieuwe soorten bij ons zullen voorkomen en wat het effect op de bestaande soorten en levensgemeenschappen kan zijn;
- door de Vlaamse expertise op gebied van biotechnologie te koppelen aan de Nederlandse expertise in microbiële ecologie.

Verder kent de regio van de zuidelijke Noordzee en het deltagebied een grote diversiteit aan economische activiteiten. Sociaal-economisch onderzoek – naar de structuren, hun functioneren, en de mogelijkheden tot verbetering – heeft een wetenschappelijke en maatschappelijke betekenis. Samen met de bevindingen vanuit natuurwetenschappelijk onderzoek kan zo een beter wetenschappelijk beleid worden uitgebouwd voor de kustgebieden in de Lage Landen. Met VLANEZO is alvast invulling gegeven aan een aantal aanbevelingen in Europa's Maritiem Beleid. Het biedt ook wetenschappelijke onderbouwing voor het uitwerken van kustindicatoren voor de toekomst, onder meer over een beter beheer van de ruimte op zee.

Rudy Herman,
Afdeling Onderzoek

Met dank aan het Scheldelinformatie-Centrum (SIC¹³⁵) voor de luchtbelden.

133 Nederlandse Ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

134 Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek.

135 <http://www.scheldenet.nl/nl/nieuws?lng=nl>.

Vlaams Steunpunt Buitenlands Beleid: Vlaanderen en zijn grote buitenland

Het Vlaams steunpunt Buitenlands Beleid ging van start op 1 januari 2007, als een van de beleidsvoorbereidende steunpunten van de tweede generatie, ingericht door de Vlaamse overheid. In tegenstelling tot de meeste andere steunpunten is het een nieuwkomer, met alle positieve en negatieve gevolgen vandien.

Eenzijds geldt de wet van de remmende voorsprong, waardoor het steunpunt een aantal kinderziektes kon vermijden. Anderzijds blijft een opstart een hele klus. Niet alleen is er nood aan huisvesting, er moeten ook op erg korte termijn jonge onderzoekers aangeworven worden. En alle betrokkenen moeten vrij snel weet hebben van het bestaan van het steunpunt.

Over de jongste

De jongste telg onder de steunpunten kreeg onderdak in een van de mooiste panden van de Universiteit Antwerpen: een oud klooster van de Grauwzusters in de Lange St. Annastraat. Een jong en dynamisch team van ongeveer tien onderzoekers vult er een grote zolderruimte, dat als landschapsbureau is ingericht.

Op papier vormt het een siamese tweeling met het steunpunt Recreatie en Toerisme, dat aan de K.U.Leuven gevestigd is. Officieel vormen we dus het 'Steunpunt Buitenlands Beleid, Recreatie en Toerisme'. Ook al is de relatie optimaal, de facto zijn we eerder stiefbroers. We bouwen ons eigen leven uit, hebben er zelf niet voor gekozen, maar zijn toch leden van eenzelfde gezin.

Het steunpunt vertoont nog meer kenmerken van een nieuw samengesteld gezin. Zo zijn de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel onze reële broers (of zussen). Met hen vormen we een consortium. Sluitstuk van het gezin is het Nederlands Instituut Clingendael: een verre neef en

nabije vriend. Met Clingendael werken we nauw samen voor bepaalde projecten.

Interdisciplinair klavertjevier

Het steunpunt heeft een erg breed onderzoeksterrein, dat vier luiken omvat:

1. Europese en mondiale verhoudingen;
2. Culturele diversiteit en subsidiariteit;
3. Sociaal-economische effecten van globalisering;
4. Ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten.

Deze thema's verraden meteen het interdisciplinaire en dus ook boeiende karakter van het steunpunt. Er werken zowel economen, politologen, sociologen als historici en juristen. Ook binnen het team van promotoren is die diversiteit aan achtergronden weerspiegeld.

Het steunpunt heeft enerzijds een aantal langetermijnonderzoeken uitgezet; anderzijds behield het voor kortetermijndrachten een jaarlijks budget van € 60.000, in samenspraak met het departement Internationaal Vlaanderen.

Langetermijnonderzoek

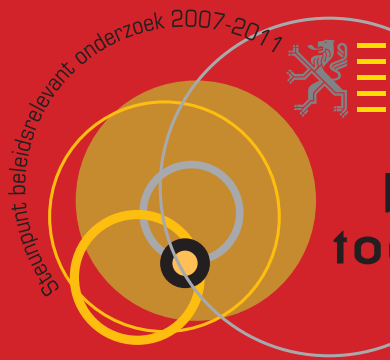
Een eerste langetermijnonderzoek (voor een periode van vier of vijf jaar) heeft betrekking op 'De ontwikkeling en verfijning van een geopolitiek analyse-instrument' voor de Vlaamse overheid aan de hand van een aantal casussen. In 2008 werden er reeds twee omgevingsanalyses gemaakt:

één over 'De geopolitiek van de energie: Rusland en de EU, welke mogelijkheden voor Vlaanderen en België?' en een ander over de 'Geopolitieke trends in het Middellandse Zeegebied: welke gevolgen voor Vlaanderen?' Allebei erg actuele thema's die nog volop in beweging zijn. De nood aan achtergrond en duiding is des te groter.

Daarnaast heeft de Vlaamse overheid steeds meer belangstelling voor buitenlandse handelspolitiek. De groeiende aandacht vloeit enerzijds voort uit het besef dat deze een grote invloed heeft op de exportmogelijkheden en de concurrentiekracht van Vlaamse bedrijven en – ruimer – op de welvaart van de Vlaamse bevolking. Daarnaast blijkt dat tijdens internationale handelsbesprekingen steeds vaker wordt gediscussieerd en beslist over onderwerpen die tot exclusieve of gedeelde Vlaamse bevoegdheden behoren, zoals cultuur, milieu, landbouw. De algemene probleemstelling van dit tweede langetermijnonderzoek luidt dan ook: *welke rol kan Vlaanderen spelen in de internationale handelspolitiek?*

Een derde langetermijnonderzoek buigt zich over de 'Kosten en baten van globalisering'. Voor het Vlaams buitenlandse beleid is het belangrijk de sociaal-economische impact van de globalisering, zowel op korte als lange termijn, grondig te kennen. Hiervoor moeten de bij de Nationale Bank opgeslagen data worden geïnventariseerd, geanalyseerd en op hun sociaal-economische gevolgen ingeschat.

Een ander langetermijnonderzoek wil een 'Beleidsevaluatie en effectmeting van het huidige Vlaamse beleid inzake Ontwikkelingssamenwerking in Zuid-Afrika, Mozambique en Malawi' maken. Dat onderzoek peilt naar de huidige en mogelijke positie van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking op het vlak van eigenaarschap en alignering, internationale donorcoördinatie en -harmonisatie, en resultaatgericht management.

buitenlands beleid, toerisme en recreatie

Naam: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie - Spoor Buitenlands Beleid

Promotor-coördinator: Prof. dr. Koen Defeyter

Consortiumleden:

- Universiteit Antwerpen
- Universiteit Gent
- Vrije Universiteit Brussel
- Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' (partner)

Adres: Lange St. Annastraat 7, 2000 Antwerpen
tel.: 03 275 56 37

Website: <http://www.ua.ac.be/svbb>

Functioneel bevoegde minister: Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Institutionele Hervormingen, Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme, Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid

Budget: 457.500 euro

Een laatste – juridisch – onderzoek handelt over *'De internationale bevoegdheden van de Belgische deelstaten en status quaestio- nis, grenzen en mogelijkheden van het principe 'in foro interno, in foro externo'.* De deelstaten worden volgens dit principe bevoegd om extern op te treden voor die aangelegenheden waarvoor zij intern bevoegd zijn. Centraal in dit onderzoek? Hoe de handhaving van de eenheid van het buitenlands beleid te verzoenen valt met eerbied voor de autonomie van de deelsta- ten en de vereisten van het internationaal publiekrecht.

Onderzoek op twee jaar

Naast deze langetermijnonderzoeken, waarvan drie dienen uit te monden in een doctoraalscriptie, voert het steunpunt een aantal middellangetermijnonderzoeken uit met een duur van twee jaar.

Het eerste daarvan is een *'Vergelijkende studie en benchmarking van het buiten- landse beleid en de diplomatieke represen- tatie van een aantal regio's met wetgevende bevoegdheid en kleine staten'* (vergelijkbare grootteorde met Vlaanderen). Voor het eerst zal op zo'n gedetailleerd niveau informatie verzameld en geanalyseerd worden over dit onderwerp. Deze studie zal daardoor niet enkel relevant zijn voor Vlaanderen, maar ook voor de andere regio's die in dit onderzoek zijn opgenomen. Er wordt dan ook met veel belangstelling uitgekeken naar het eindresultaat (begin 2009).

Een tweede onderzoek heeft als onder- werp *'Culturele diversiteit binnen de Vlaamse cultuursector: een impactstudie en beleidsevaluatie van de audiovisuele cultuurindustrie'*. Voorafgaand aan de start van dit onderzoek (oktober 2008) werden reeds drie papers afgeleverd onder meer over *'de impact van de Europese regelge- ving op onze Openbare Omroep'* en een *'analyse van de effecten van Eurimages voor de Vlaamse film'*.

Korte termijn, grote interesse

Tot slot voerde het steunpunt reeds een aantal kortetermijnopdrachten uit met een duur van zes maanden tot één jaar. Zo werd o.a. een tweeledig onderzoek uitgevoerd ter voorbereiding van *'de herdenking van de Eerste Wereldoorlog'* in 2014. Hierbij

werd nagegaan welke hedendaagse staten mee gevochten hebben aan het IJzerfront ten tijde van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) en vervolgens welke sporen er van de Eerste Wereldoorlog terug te vinden zijn in 26 van die verschillende staten. Het uit- eindelijke doel is na te gaan hoe deze gege- vens kunnen gevaloriseerd worden voor het Vlaams buitenlands beleid in de herdenking van 100 jaar Wereldoorlog I. Het boeiende onderzoek vond meteen weerklank in een studiedag (16 juni 2008) met buitenlandse diplomaten.

Ook leverde het steunpunt een rapport af over *'de Publieksdiplomatie van Québec'* (november 2007 – februari 2008). Het onderzoek, dat uitgevoerd werd in Canada, ging na in hoeverre de praktijk in Québec inspirerend kan zijn voor het Vlaams bui- tenlands beleid. Op 18 september jl. werd hierover een dag lang gedebatteerd met de voornaamste belanghebbenden.

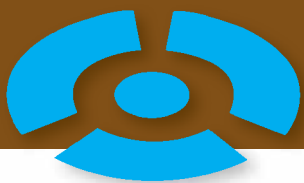
Met dit laatste onderzoek krijgt de samen- werking van het steunpunt met het Neder- lands Instituut 'Clingendael' concreet vorm. Dit beschikt immers over bepaalde expertise die in Vlaanderen niet aanwezig is. Tevens heeft Nederland al een langere traditie in beleidsondersteunend en adviserend onder- zoek. Zo brengt de Adviesraad Internatio- nale Vraagstukken regelmatig interessante adviezen uit, die ook voor Vlaanderen relevant en inspirerend kunnen zijn. Het is, met andere woorden, een verrijking en ver- sterking om met deze Nederlandse partner samen te werken.

Transversaal onderzoeksdomein

Na twee jaar draait het steunpunt op volle toeren. De diversiteit aan onderzoeksonder- werpen, disciplines en partners maakt het werk ervan erg boeiend. Het bewijst ook dat het Vlaams buitenlands beleid bij uitstek een transversaal onderzoeksdomein is: het heeft zowel betrekking op de horizontale dimensie van het beleid – de samenwerking tussen de verschillende Vlaamse departe- menten – als op de verticale, de coördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus.

*Annick Schramme,
Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en
Recreatie - Spoor Buitenlands Beleid*

Het nieuwe Benelux-Verdrag: wat zit erin voor Vlaanderen?

benelux

Vijftig jaar na de ondertekening van het Verdrag tot instelling van de Benelux Economische Unie ('s-Gravenhage, 3 februari 1958) werd op 17 juni 2008 in Den Haag het nieuwe Benelux-Verdrag ondertekend door België, Nederland en Luxemburg. Opmerkelijk hierbij was dat de tekst niet alleen werd ondertekend door de premiers en de ministers van Buitenlandse Zaken van de drie landen, maar ook door een minister uit Vlaanderen, Wallonië, Brussel en de Duitstalige Gemeenschap. Dit weerspiegelt zowel de veranderde institutionele context in België, als een aantal inhoudelijke vernieuwingen in de verdragstekst¹³⁶.

Vooral Vlaanderen profileerde zich in de aanloop naar de ondertekening als een actieve speler, die de Benelux ziet als een relevant beleidsniveau, ook in de toekomst. Door als eerste overheid een officieel standpunt in te nemen over het te vernieuwen verdrag, kon Vlaanderen inhoudelijk ook sterk wegen op de onderhandelingen over een nieuwe tekst. Hoe is het Vlaamse standpunt tot stand gekomen? En in welke mate is het terug te vinden in de verdragstekst?

Percepties en verwachtingen

Ter voorbereiding van het Vlaamse standpunt over het nieuwe verdrag werd door een team van UNU-CRIS en de K.U.Leuven – in opdracht van het departement Internationaal Vlaanderen – een studie uitgevoerd en een aantal aanbevelingen geformuleerd aan de Vlaamse administratie¹³⁷. Een honderdtal experts uit de Vlaamse politieke, sociaal-economische en academische wereld en uit de andere Benelux-deelgebieden werden bevroegd. Hieruit bleek dat de organisatie vandaag niet goed gekend is. Dikwijls lokt ze een eerder negatief oordeel uit. Als belangrijkste activiteiten van de organisatie beschouwt men (in volgorde): grensoverschrijdende samenwerking (vooral ruimtegebonden), veiligheid en politie, overleg in het algemeen, en politiek overleg (in het Europese kader). Andere activiteitsdomeinen volgen op een aanzienlijke afstand.

Interne markt en economische samenwerking

Ondanks de naam 'Benelux Economische Unie', is economische samenwerking niet meer de enige – noch de belangrijkste – activiteit van de organisatie. Het beleidsmatige overleg is op dit ogenblik vooral toegespitst op de strijd tegen fiscale fraude en op de samenwerking – uitgebreid tot Frankrijk en Duitsland – inzake energie. Daarnaast is de Benelux operationeel actief in een van de deeldomeinen van de economische samenwerking, met name de intellectuele eigendom. Een specifiek Benelux Bureau voor de Intellectuele Eigendom, met zetel in Den Haag, behartigt de registratie en de bescherming van handelsmerken en modellen. De meeste respondenten waren positief over de toegevoegde waarde van het Benelux-optreden op het vlak van de economie in brede zin. De experts zien kansen voor de Benelux in onder meer de promotie van de regio als multimodaal logistiek platform, de gezamenlijke promotie van directe investeringen en uitvoer, de verdere uitdieping van de interne markt, fiscale harmonisering, en de bescherming van intellectuele eigendom.

Het zwaartepunt van de activiteiten ligt op dit ogenblik evenwel in een aantal andere domeinen: de ruimtegebonden en persoonsgebonden aspecten van de grensproblematiek, met inbegrip van samenwerking in justitiële aangelegenheden en veiligheidszaken.

Ruimtegebonden samenwerking

De ruimtegebonden grensoverschrijdende samenwerking kreeg in Beneluxverband voornamelijk gestalte op juridisch vlak. Andere dossiers, zoals de grote infrastructuurdossiers, blijven buiten het kader van de Benelux, hoewel de organisatie zich roemt op zijn deskundigheid in 'trajectbegeleiding' hiervoor. Voor het Overleg Adviserende Partijen bij de Nederlands-Vlaamse onderhandelingen over de Scheldeverdieping deed men wel degelijk een beroep op die ondersteuning. Domeinen waarop de Benelux-samenwerking zonder twijfel voor een meerwaarde zorgt, zijn vooral het havenoverleg, de Rijn-Schelde-Delta-samenwerking en de grensoverschrijdende natuurgebieden.

Veiligheid is een activiteitendomein dat de jongste jaren duidelijk aan belang heeft gewonnen binnen de Benelux-samenwerking. Wat nieuw is, is de politieke belangstelling om tot een meer operationele samenwerking te komen op het terrein. Het Verdrag over het grensoverschrijdend politieel optreden van 2004 is een eerste belangrijke bindende omzetting van de doelstellingen van het 'Senningenoeverleg'.

Experts wijzen op actuele uitdagingen voor de Benelux: inzage in elkaars databanken; gezamenlijke rechte teams en opleidingen; gemeenschappelijke commissariaten en een versterkte samenwerking inzake justitie. Een belangrijke kans voor de Benelux is dat er een grote voorsprong werd genomen met Europese initiatieven zoals Europol. De nood om tot efficiënte regelingen te komen inzake verzorging en rampenbeheersing, is op zijn minst even groot.

Andere persoonsgebonden materies

De Benelux heeft een aantal verspreide activiteiten in deeldomeinen van de persoonsgebonden aangelegenheden. Zo is er een beperkte aandacht voor onderwijs, onderzoek en cultuur, zonder veel concrete resultaten. Een nieuw beleidsdomein binnen de Benelux is jeugd. De vijf verschillende – eerder kleine – administraties zijn niet alleen tot uitwisseling van ervaringen overgegaan, ze maakten ook afspraken over gezamenlijke externe activiteiten en vertegenwoordiging op internationale fora. Er zijn ook andere kansen voor de Benelux inzake persoonsgebonden materies. Zo is er een grote be-

hoefte aan het oplossen van de concrete, technische problemen waar grensarbeiders mee kampen.

Aanbevelingen en het standpunt van de Vlaamse Regering

Een overgrote meerderheid van de respondenten, zonder onderscheid naar beroepssector of regio, erkende dat de Benelux moest worden aangepast aan de actuele Belgische institutionele realiteit. Tegelijkertijd zagen zij voor verschillende Vlaamse bevoegdheidsdomeinen de relevantie van de Benelux, voor zover deze kan worden omgevormd tot een integratieverband waarin de sub-nationale overheden een essentiële plaats krijgen toebedeeld.

De aanbevelingen die in 2006 door het onderzoeksteam aan het departement Internationaal Vlaanderen werden geformuleerd, sloegen in eerste instantie op de doelstellingen en de kerntaken van de Benelux. Men pleitte voor een Benelux als samenwerkingsinstrument, waaraan op middellange termijn inhoud wordt gegeven op een flexibele manier. Bovendien moet deze niet enkel focussen op de traditionele samenwerking op centraal

vlak, maar op alle overheden die in hun werking met grensoverschrijdende problematieken worden geconfronteerd. Voor lokale overheden – gemeenten en provincies – kan de Benelux als kenniscentrum voor grensoverschrijdende samenwerking een dienstverlenende rol vervullen. De concrete invulling van het takenpakket dient dan periodiek geëvalueerd en geactualiseerd te worden. Een flexibele Benelux laat bovendien een snelle overschakeling toe tussen Benelux-samenwerking sensu stricto en bi- of trilaterale samenwerking, of zelfs ruimer. Het idee van een ‘Benelux plus’, waarbij ook grensregio’s kunnen worden opgenomen, opent een nieuw ruimtelijk perspectief. In de eerste plaats denkt men aan de Duitse Länder Noord-Rijnland-Westfalen en Nedersaksen en het Franse Nord-Pas de Calais.

Op korte termijn pleit men voor een toespitsing van de kerntaken op inhoudelijk samenhangende sectoren: verdergaande economische integratie; beheer van de grensoverschrijdende samenwerking; en veiligheid in ruime zin (Senningen-afspraken).

Er werd gesuggereerd om bij de verdragswijziging duidelijk te maken dat de Benelux in een nieuw stadium terechtgekomen is. Na de ‘Benelux Douane-Unie’ (1944) en de ‘Benelux Economische Unie’ (1958) zou nu de ‘Benelux Unie’ het levenslicht moeten zien.

Het nieuwe Benelux-Verdrag

Toen in 2007 de internationale onderhandelingen daadwerkelijk startten, maakte Vlaanderen – conform de afspraken uit het samenwerkingsakkoord ‘gemengde verdragen’ van 1994 – deel uit van de Belgische onderhandelingsdelegatie. De onderhandelingen werden succesvol afgerond met de ondertekening van het herzieningsverdrag op 17 juni 2008. In de relatief korte tekst worden de instellingen beperkt tot vijf: het Benelux Comité van Ministers, de Benelux Raad, de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad (die zichzelf ‘Benelux-Parlement’ noemt), het Benelux Gerechtshof en het Benelux Secretariaat-generaal. Benelux Unie werd de naam van de organisatie. En de Belgische deelgebieden, waaronder Vlaanderen, werden formeel betrokken bij de samenwerking en ondertekening, als gezamenlijke vertegenwoordigers van België.

Men nam ook het idee over voor een meer flexibele organisatie¹³⁸, die kan inspelen op nieuwe uitdagingen. Op die manier wil men “de samenwerking tussen de Hoge Verdragsluitende Partijen verdiepen en uitbouwen, opdat deze verder een voortrekkersrol kan vervullen binnen

de Europese Unie en de grensoverschrijdende samenwerking op alle niveaus kan versterken en verbeteren”. Het nieuwe verdrag is dus veeleer een kaderverdrag dat de bevoegdheden en werkwijze van de instellingen beschrijft, hun onderlinge verhoudingen en de rechtskracht van de Benelux-normen. Het gros van de inhoudelijke bepalingen van het oorspronkelijke verdrag verviel. In plaats daarvan koos men voor periodiek te evalueren werkprogramma’s. Deze worden buiten de eigenlijke verdragstekst gehouden.

Het eerste werkprogramma werd tijdens de onderhandelingen overeengekomen en focust op drie terreinen, ongeveer zoals voorgesteld in de adviezen: (1) interne markt en economische unie; (2) duurzame ontwikkeling, en (3) justitie en binnenlandse zaken. Al lijkt deze operatie – bij het nalezen van het werkprogramma – misschien op een louter hergroeperen van bestaande activiteiten en wat ‘window dressing’, toch zijn duidelijke signalen gegeven voor de toekomst. Na afloop van dit eerste programma, in 2012, zullen de lidstaten immers opnieuw de prioriteiten definiëren. Dit moet voorkomen dat de Benelux Unie, net zoals in de jaren 80 en 90, in een winterslaap dommelt.

Ook inzake extraregionale relaties geeft het verdrag een mandaat aan het Secretariaat-generaal om de betrekkingen met andere regionale samenwerkingsverbanden en met aangrenzende (deel-)staten en bestuurlijke entiteiten vorm te geven. Hiermee wordt het zelfs mogelijk om Noord-Rijnland-Westfalen – vragende partij hiervoor – op een structurele wijze bij de samenwerking te betrekken. Op dit ogenblik bereidt het departement Internationaal Vlaanderen de parlementaire instemming met dit verdrag voor. Daarvoor zijn echter nog een aantal interne afspraken binnen België nodig inzake de standpuntbepaling en de vertegenwoordiging in de instellingen en ook inzake de financiering van de organisatie.

Vlaanderen weegt

Het besluit? In de aanloop naar het nieuwe Benelux-Verdrag heeft Vlaanderen duidelijk gewogen op de onderhandelingen. De inhoud van het nieuwe verdrag is doordrongen van nieuwe ideeën, die in Vlaanderen zijn geconcipieerd.

De nieuwe Benelux kan dan ook gezien worden als een licht en flexibel bestuursniveau dat ter beschikking staat van Vlaanderen – in een context van meerlagig bestuur – om het beleid in specifieke domeinen te coördineren met zijn bureaus. Die beleidsdomeinen zijn opgenomen in het nieuwe werkplan, maar kunnen uitgebreid worden naargelang de behoeften en wensen.

De Benelux biedt ook een alternatief kanaal voor de buitenlandse profilering van Vlaanderen, zowel in haar directe omgeving als in haar relaties met andere groeperingen van kleine staten en deelstaten. Bovendien is het een mogelijke neutrale procesbegeleider in de vele infrastructuurdossiers met onze Noorderburen.

*Philippe De Lombaerde,
Associate Director, United Nations
University – Comparative Regional
Integration Studies (UNU-CRIS), Brugge¹³⁹*

*Maarten Vidal,
Beleidsmedewerker Internationaal
Vlaanderen en Wetenschappelijk
Medewerker Instituut voor Internationaal
Recht K.U.Leuven¹⁴⁰*

Referenties

- Adviesraad Internationale Vraagstukken, *Benelux, Nut en Noodzaak aan Nauwere Samenwerking*, AIV, Den Haag, (57), 2007.
- *De Toekomst van het Beneluxverdrag – Het Vlaamse Standpunt*, Toespraak Mark Andries, Kabinetschef van Geert Bourgeois, Vlaams Minister van Buitenlands Beleid, 11 November, 2006, Antwerpen.
- Wouters, J., L. Van Langenhove, M. Vidal, P. De Lombaerde en W. De Vriendt, *De Benelux: Tijd voor een Wedergeboorte?*, Intersentia, Antwerpen-Oxford, 2006.

¹³⁶ http://www.benelux.be/nl/act/act_nieuwVerdrag.asp.

¹³⁷ Het team werd geleid door de professoren Van Langenhove (UNU-CRIS) en Wouters (K.U.Leuven). Ook Wouter De Vriendt maakte er deel van uit.

¹³⁸ http://www.benelux.be/nl/home_intro.asp.

¹³⁹ <http://www.cris.unu.edu>.

¹⁴⁰ <http://www.internationaalrecht.be>.

De Lage Landen

Aan de monding van de Schelde en de Rijn liggen de Lage Landen. Op een wereldbol zijn ze nagenoeg onvindbaar. Lang geleden waren het moerasdelta's, waar niemand veel van verwachtte. Romeinse veldheren hadden moeite de ruige barbaren te onderdrukken. Zij dronken zich – tot afschuw van Caesar en Tacitus – moed in met bier. Onze koude en natte contreien werden aanzien als banningsoord.

Tegenwoordig blijkt onze ligging onze belangrijkste troef. Deze heeft geleid tot het ontstaan van de werelddhavens Antwerpen en Rotterdam, strategisch ten opzichte van Duitsland. We hebben ons bekwaamd in het aan land brengen en overslaan van goederen, we zijn goed in transport, handel en logistiek. Natuurlijk werden we wereldleiders in baggeren en brouwen. Dat alles heeft ons geen wind-eieren gelegd: de Lage Landen behoren tot de meest welvarende ter wereld.

Juist omdat we min of meer hetzelfde doen, concurreren we elkaar en discussiëren we oeverloos over de uitdieping van de Schelde of de heropening van de IJzeren Rijn.

Zelfs in genetisch opzicht hebben we elkaar beïnvloed. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) bevrijdde het Noorden zich van Spanje. Na de val van Antwerpen (1585) kwam er een massale exodus vanuit het Zuiden op gang. In sommige Hollandse steden, zoals Amsterdam, Haarlem en Leiden, bedroeg het percentage uit het Zuiden afkomstige vreemdelingen meer dan 25 %. Het waren meestal niet de eersten de besten die kwamen en ze legden de basis voor de Gouden Eeuw. In de loop van de tijd

zijn de Zuiderlingen volledig opgegaan in de Hollandse bevolking.

Hoewel er natuurlijk verschillen zijn. Wie de grens tussen België en Nederland passeert, heeft dit snel in de gaten. Alles lijkt anders te zijn aan de andere kant van de grens: de woningbouw, de wegen, de winkels, zelfs de plaatsnaambordjes. De Nederlander verbaast zich over de lintbebouwing in België met heren der verspreide woningen, waaraan een onoverzichtelijke reeks 'koterijen' is gebouwd. De Belg verwondert zich over de monotone, uniforme nieuwbouwwijken in het gestroomlijnde Nederlandse landschap.

Niet alleen de geografische, maar ook de culturele grens is scherp. Wie stopt en de eerste de beste frituur of snackbar binnenstapt, ervaart dat de meeste vertrouwde lekkernijen er niet zijn of anders heten. Hetzelfde geldt voor de bakker of het café in de buurt. Van een cultuurschok is geen sprake, hooguit van lichte vervreemding.

En hoewel de inwoners van beide landen officieel dezelfde taal spreken – het Nederlands – is een kort gesprek vaak al voldoende om verschillen in uitspraak,

zinsbouw en woordenschat aan het licht te brengen. Taalverschillen kunnen soms tot hilarische misverstanden leiden. Maak een afspraak om een eind te gaan lopen in de voormiddag. Voor een Belg is dit een afspraak vóór 12 uur in trainingspak, terwijl de Nederlander aan een wandeling denkt tussen 12 en 14 uur. Toch moeten we taalverschillen niet overschatten, de woordenschat van het Nederlands en het Vlaams zijn voor het leeuwendeel gelijk.

Veel Vlamingen staan ambivalent tegenover het Nederlands zoals Nederlanders het spreken. Aan de ene kant associëren ze het Noord-Nederlands met vlotheid en gevatheid. Aan de andere kant staan ze afwijzend tegenover de uitspraak en het woordgebruik. De Vlaamse taalsuccessen in televisieprogramma's als Het groot dictee der Nederlandse taal of 10 voor taal hebben het Vlaamse taalbewustzijn vergroot.

De gedachte onmiskenbaar anders te zijn in taal leidt tot de roep om een eigen Vlaamse norm. Maar waar halen we die vandaan? Er zijn immers geen officiële grammatica's, woordenboeken of spellingvoorschriften voor het Vlaams. Bovendien is het gebruik van

stads- of streekdialecten in Vlaanderen veel algemener dan in Nederland. Het ontbreken van een norm en het niet volledig accepteren van de Nederlandse norm leidt vanzelf tot minder eenheid. De tijd zal leren of naast het AN ook het AV ontstaat. Volgens mij zal het niet zo'n vaart lopen. Waarom het wiel opnieuw uitvinden?

Over de culturele verschillen tussen Vlaanderen en Nederland zijn talloze clichés in omloop. Grappen maken duidelijk hoe we over elkaar denken: de Belg is dom en de Nederlander is gierig. Komt een Nederlander bij een benzine-station in België en vraagt: 'wat kost een druppel benzine?' Zegt de Belg: 'niets, natuurlijk'. Zegt de Nederlander: 'nou, druppel hem dan maar vol'.

Een ander cliché heeft betrekking op de levensstijl en levensinstelling. De bourgondische, genotzuchtige, vrolijke Vlaming tegenover de calvinistische, principiële, plichtsbewuste Nederlander. De Vlaming bouwt en rijdt zo duur mogelijk; ze moeten je tenslotte niet onderschatten en je kunt maar beter goed voor de dag komen. De Nederlander heeft al die pracht en praal niet nodig; hoogmoed komt voor de val en de burens worden maar jaloers. Iedere dag is voor de Vlaming een gastronomisch hoogtepunt, eindelijk krijgt hij wat hij ten volle verdient. De Nederlander wordt verteerd door schuldgevoel als hij eet, het moet sober en voedzaam zijn, maar lekker is zonde. Voor een Vlaming is melk alleen goed voor kinderen. Hij zal in een café nooit een glas melk bij het eten bestellen, da's kinderachtig en wekt de spot van iedereen. Voor een Nederlander is een glas melk de gewoonste zaak van de wereld.

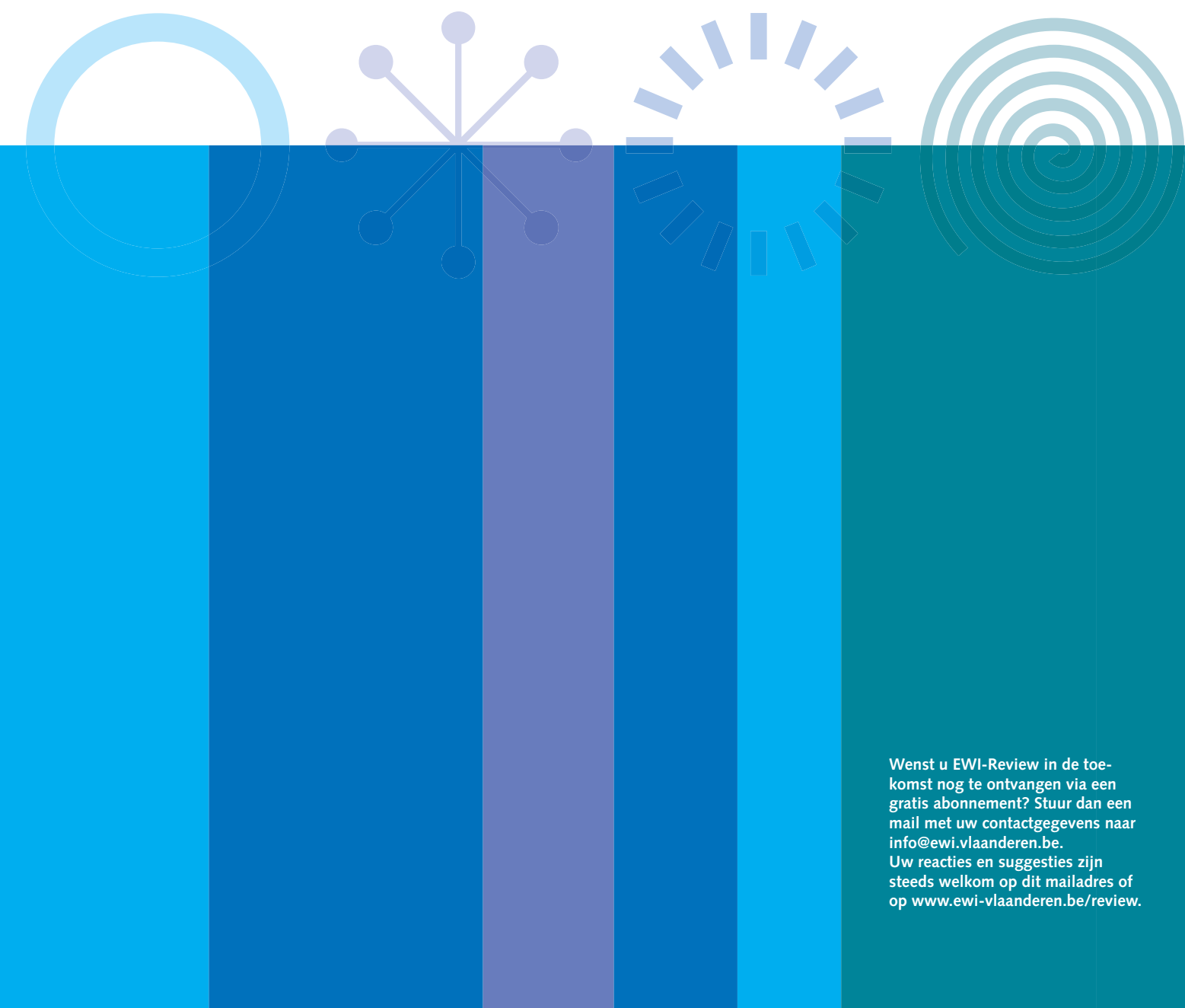
Met clichés komen we evenwel niet veel verder, het zijn collectieve mythen die op een paar ervaringen en oppervlakkige waarnemingen gebaseerd zijn. De domme Belg doet het in vergelijkende Europese competities beter op school dan de Nederlander. En de gierige Nederlander blijkt de meest vrijgevege Europese toerist te zijn. Is het eten in België beter? Tegenwoordig zijn er in Nederland evenveel restaurants met Michelinsterren als in België. Alleen de Belgische bieren en pralines blijven ongeëvenaard. Je zou verwachten dat de Vlaming gelukkiger is dan de Nederlander. Maar nee, de zelfmoordcijfers in Vlaanderen behoren tot de hoogste ter wereld en die in Nederland tot de laagste. Nederlanders verklaren ook zich gelukkiger te voelen.

Misschien moeten beide landen – België wat meer dan Nederland – werken aan hun Calimero-complex: het idee dat onze rol in de wereld bescheiden dient te zijn, evenredig met onze omvang. Een economische kaart van de wereld maakt een andere realiteit duidelijk. Hele continenten (Zuid-Amerika, Afrika, Azië) verschrompelen, terwijl Europa spectaculair groeit. De Lage Landen zijn op basis van hun bnp zelfs zichtbaar.

Op cultureel vlak blijkt het Calimero-complex uit onze houding tegenover taal en letterkunde: het idee dat het Nederlands een kleine taal is en onze literatuur nauwelijks het lezen waard. Het Nederlands is echter een middelgrote taal en gemeten naar het aantal publicaties zelfs een van de grote talen. Toegegeven, we hebben nooit een Nobelprijs letterkunde gehad, maar die prijs is de beste garantie voor literaire vergetelheid. We overschatten wat elders bedacht wordt en lezen vertalingen, in feite tweedehands-literatuur. Nee, bescheidenheid is geen deugd. Laten we ons niet kleiner maken dan we zijn. Dat doen anderen wel.

*Peter Bakema,
Afdeling Onderzoek*

Wenst u EWI-Review in de toekomst nog te ontvangen via een gratis abonnement? Stuur dan een mail met uw contactgegevens naar info@ewi.vlaanderen.be. Uw reacties en suggesties zijn steeds welkom op dit mailadres of op www.ewi-vlaanderen.be/review.

Vlaamse overheid
Departement Economie,
Wetenschap en Innovatie
Koning Albert II-laan 35 bus 10
1030 Brussel
info@ewi.vlaanderen.be
www.ewi-vlaanderen.be

